

Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory

**Příručka pro metodiky
sociální prevence
a sociální kurátory**

Na tvorbě příručky spolupracovali:

Alice Gojová, Petra Hortvíková, Klára Janoušková, Lenka Kujevská,
Jan Matoušek, Dana Nedělníková, Pavel Pěnkava, Radim Kvasnička,
Ivana Nesětová, Petr Pala, Ivana Štědrá, Zuzana Vajďáková,
Ivana Matoušková, Kateřina Pavlisková, Milan Franta

Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory vznikla v rámci projektu *Zajištění vzdělávání metodiků a koordinátorů sociální péče o osoby společensky nepřizpůsobené, který formou veřejné zakázky vyhlásilo Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.*

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Řešitelem projektu je Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta, katedra sociální práce.

Informace o projektu naleznete na webových stránkách projektu: www.osu.cz/metakor

Ostrava 2007

ISBN 978-80-7368-329-0

Vážení,

do rukou se Vám dostává příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory, která by se měla stát doporučením pro řádný výkon přenesené působnosti v oblasti sociálních služeb pro danou cílovou skupinu. Je určena především pracovníkům krajských a obecních úřadů a také dalším subjektům pracujícím s osobami sociálně vyloučenými a s osobami ohroženými sociálním vyloučením.

Příručka vznikla v rámci národního projektu „Zajištění vzdělávání metodiků a koordinátorů sociální péče o osoby tzv. společensky nepřizpůsobené“ odboru sociálních služeb Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky. Tento projekt je spolufinancován z Evropského sociálního fondu, Operačního programu Rozvoj lidských zdrojů. Projekt je realizován MPSV ČR ve spolupráci s výhercem výběrového řízení, kterým se stala Ostravská univerzita v Ostravě. Do projektu se aktivně zapojily také obecní a krajské úřady, ať už v rámci připomínkovacího procesu nebo plánovanou účastí jejich úředníků na vzdělávání.

V souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách dostává tato příručka další rozměr, a to díky změnám v oblasti přenesené a samostatné působnosti obcí a krajů.

Věřím, že příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory se stane základním pilířem práce obecních a krajských úřadů při výkonu přenesené působnosti v této oblasti a že také přispěje k dalšímu rozvoji spolupráce s MPSV ČR.

MUDr. Marián Hošek
náměstek ministra práce a sociálních věcí ČR

Obsah

Vymezení Příručky pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory	7
Cílová skupina a legislativa.....	9
Náplň práce sociálního kurátora.....	13
Kompetence sociálních kurátorů v oblasti výkonu koordinační činnosti.....	15
Vymezení metod realizace jednotlivých činností.....	16
Mapování a vyhodnocování aktuálního stavu poskytovaných sociálních služeb v regionu pro danou cílovou skupinu	16
Mapování, vyhodnocování a zdůvodňování potřeb cílové skupiny ve své spádové oblasti.....	22
Koncepční činnost	23
Vzdělávací aktivity.....	24
Kompetence sociálních kurátorů v oblasti přímé práce s klientem.....	25
Vymezení kompetencí sociálního kurátora v oblasti přímé práce s klientem.....	25
Možnosti spolupráce sociálního kurátora s dalšími subjekty.....	30
Spolupráce sociálního kurátora s koordinátorem služeb sociální prevence	30
Spolupráce sociálního kurátora s Vězeňskou službou ČR.....	30
Spolupráce sociálního kurátora s Probační a mediační službou ČR	32
Spolupráce sociálního kurátora s orgány sociálně právní ochrany dětí a školskými zařízeními	34
Spolupráce sociálního kurátora se zdravotnickými zařízeními	34
Spolupráce sociálního kurátora s úřady práce.....	34
Spolupráce sociálního kurátora s místní samosprávou a s poskytovateli služeb.....	35
Kompetence metodiků sociální prevence	36
Vymezení kompetencí metodika sociální prevence.....	36
Vymezení metod realizace jednotlivých činností.....	37
Možnosti spolupráce metodika sociální prevence s dalšími subjekty	40
Příklady dobré praxe	41
Informační portál a databáze služeb sociální prevence pro osoby ohrožené sociálním vyloučením.....	64
Příklady aktuálních výzkumů pro sociální kurátory pověřené výkonem koordinační činnosti a metodiky sociální prevence	72
Přílohy:	74
1. Doporučené náležitosti spisové dokumentace sociálního kurátora.....	74
2. Ochrana osobních údajů.....	76
3. Rámcový obsah programu individuálního motivačního postupu	78
4. Statistický výkaz V 26-01	79
5. Etický kodex sociálních pracovníků České republiky	80

Vymezení příručky pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory¹

Tato příručka je určena především metodikům sociální prevence a sociálním kurátorům. Obsahově propojuje činnosti obou pracovních pozic organizačně zařazených na různých úrovních veřejné správy. **Metodici sociální prevence** působí na krajských úřadech a jsou pověřeni **metodickým vedením sociálních kurátorů**. **Sociální kurátoři** pracují na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností, kde kromě **přímé práce s osobami ohroženými sociálním vyloučením**, zajišťují **koordinační činnosti** v oblasti sociálních služeb určených pro tuto cílovou skupinu.

Příručka vymezuje činnosti sociálních kurátorů a stanovuje oblast metodického působení metodiků sociální prevence. Obecně charakterizuje pozici sociálních kurátorů v oblasti přímé práce s klientem i v oblasti koordinační činnosti. Definuje kompetence sociálních kurátorů, metody realizace jednotlivých aktivit a na příkladech dobré praxe ilustruje možnosti, jak tyto aktivity realizovat. Analogicky příručka vymezuje kompetence metodiků sociální prevence a charakterizuje jejich jednotlivé aktivity. Příručka se rovněž dotýká možnosti spolupráce sociálních kurátorů a metodiků sociální prevence s dalšími důležitými subjekty.

Pracovní pozice metodiků sociální prevence vznikla jako jeden z výstupů reformy veřejné správy a jejich pracovní náplň byla od počátku spojována s metodickou činností. Pozice sociálních kurátorů byla v průběhu času ovlivněna řadou systémových změn, které se odrážely v jejich pracovní náplni i v organizačním zařazení sociálních kurátorů v rámci veřejné správy. Původní pracovní náplní sociálních kurátorů byla zejména přímá práce s cílovou skupinou, kterou tvořily osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody. Se společenskými a legislativními změnami se měnilo složení cílové skupiny a na činnost sociálních kurátorů byly a jsou kladeny nové požadavky.

Významnou změnu v pracovní náplni sociálních kurátorů způsobilo schválení nových právních předpisů v sociální oblasti v roce 2006. Přijetím zákona o sociálních službách a zákona o pomoci v hmotné nouzi se změnila nejenom terminologie. Souběžným zrušením podstatných ustanovení zákona o sociálním zabezpečení², působnostního zákona³, prováděcí vyhlášky⁴ a zároveň nabytím účinnosti nově přijatých zákonů, byly významným způsobem upraveny

¹ V textu jsou, pro označení osob, používány pouze maskulinní tvary daného podstatného jména. Výrazy nejsou přechylovány do feminina, aby nedošlo ke snížení srozumitelnosti textu. Např. označením sociální kurátor, uživatel atd. je myšlena osoba v dané pozici či postavení, ať už se jedná o muže či ženu (sociálního kurátora – sociální kurátorku, uživatele – uživatelku).

² Zákon č. 100/1988 Sb. o sociálním zabezpečení

³ Zákon č. 114/1988 Sb. o působnosti orgánů ČSR v sociálním zabezpečení

⁴ Vyhláška č. 182/1991 Sb. Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky ze dne 26. dubna 1991, kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení

legislativní podmínky činnosti sociálních kurátorů. Zákon o sociálních službách⁵ stanovil na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností povinnost koordinovat sociální služby pro osoby ohrožené sociálním vyloučením a zároveň umožnil propojení koordinačních aktivit s výkonem přímé práce s cílovou skupinou klientů sociálních kurátorů. Zákon o pomoci v hmotné⁶ nouzi transformoval do mimořádné okamžité pomoci možnost poskytovat věcné a finanční dávky osobám ohroženým sociálním vyloučením obecními úřady obcí s rozšířenou působností. To umožňuje sociálním kurátorům souhrnně řešit situace osob sociálně vyloučených a osob ohrožených sociálním vyloučením.

Pověření k výkonu koordinačních činností představuje provádění rozsáhlé řady analytických a koncepčních rozvah, včetně realizace konkrétních opatření. Jedná se o specializované činnosti, které významně **přesahují rámec přímé práce s klientem, původního těžiště práce sociálních kurátorů. Příručka klade značný důraz na vymezení koordinační činnosti sociálních kurátorů a snaží se srozumitelným způsobem přiblížit nejen sociálním kurátorům a metodikům sociální prevence jednotlivé oblasti koordinačních činností.**

⁵ Zákon č. 108/2006 Sb., § 92, odst. b

⁶ Zákon č. 111/2006 Sb., § 2, odst. 6 a paragrafy související

Cílová skupina a legislativa

V 70. letech 20. století vznikla v ČSSR potřeba následné péče o osoby propuštěné z výkonu trestu. Tato potřeba vyústila ve vytvoření funkce sociálního kurátora při okresních národních výborech, který se podílel na dovršení nápravy odsouzených po propuštění z nápravně výchovných ústavů. Metodicky byla práce kurátorů řízena Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR, které také od roku 1971 vydávalo publikaci Práce sociálních kurátorů, kde byly zpracovány i metodické pokyny pro realizaci sociální práce v rámci postpenitenciární péče. Od roku 1975 vznikala první koncepce sociální péče o osoby tzv. společensky nepřizpůsobené. Práce sociálních kurátorů se řídila zákonem č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení (§ 97 poprvé definoval občany společensky nepřizpůsobené) a vyhláškou č. 130/1976 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon ČNR o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení.

V 90. letech 20. století dochází k výraznějším změnám pod vlivem přijetí standardů a norem OSN a Rady Evropy, v důsledku reformy veřejné správy v roce 2003, kdy došlo ke zrušení okresních úřadů a vlivem rozšíření nabídky služeb v souvislosti s rozvojem neziskového sektoru. V rámci reformy veřejné správy byly přeneseny kompetence okresních úřadů v oblasti sociální péče o osoby společensky nepřizpůsobené na obecní úřady obcí s rozšířenou působností, které od 1. 1. 2003 (zákon č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů, ve znění pozdějších předpisů) v této oblasti rozhodovaly o poskytování peněžitých a věcných dávek, o poskytování bezúročných půjček a koordinovaly péči o výše uvedenou cílovou skupinu.

S reformou veřejné správy v rámci přenesené působnosti byla na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností ustanovena funkce koordinátora sociální péče o osoby společensky nepřizpůsobené (dle zákona č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů), který koordinoval pomoc pro tuto cílovou skupinu osob. V oblasti samostatné působnosti obcí vykonával přímou práci s klientem sociální kurátor. Obě pracovní pozice (koordinátora sociální péče o osoby společensky nepřizpůsobené a sociálního kurátora) na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností zpravidla vykonával jako kumulovanou funkci tentýž pracovník.

Rozsáhlá změna právní úpravy nastala s účinností od 1. ledna 2007. Nová právní úprava zásadním způsobem zasáhla do systému sociální pomoci v České republice, včetně pomoci osobám ohroženým sociálním vyloučením⁷.

⁷ Sociální vyloučení je podle § 3 písm. f) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách definováno jakožto vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace.

Přijetím zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, došlo k přearovaní výkonu činnosti sociálního kurátora do přenesené působnosti.

Za nejdůležitější z nových právních předpisů lze tedy považovat následující:

- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu,
- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

Jednotlivé zákony doplňují:

- vyhláška č. 504/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi ve znění vyhlášky č. 626/2006 Sb,
- vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách,
- metodický pokyn č. 2/2006 k zákonu č. 111/2006 Sb.

Cílovou skupinu sociálního kurátora v rámci činnosti obecních úřadů obcí s rozšířenou působností vymezuje **zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v § 92 písm. b)**, kde se jedná o:

- osoby ohrožené sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy nebo výkonu trestu,
- osoby, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností.

Osoby, ohrožené trestnou činností jiné osoby by neměly být cílovou skupinou sociálního kurátora, stejně jako MPSV ČR nikdy nedoporučovalo kumulaci funkcí sociálního kurátora a kurátora pro mládež. Pokud se taková osoba na sociálního kurátora spontánně obrátí se žádostí o pomoc, žádný právní předpis sociálnímu kurátorovi nejen nebrání v základní pomoci (radou) takové osobě, ale zákon o sociálních službách přímo předpokládá, že základní sociální poradenství je součástí každé služby a každý poskytovatel je povinen základní poradenství o sociálních službách poskytnout. K vlastní odborné sociální práci s takovou osobou je však v první řadě zapotřebí odborných kapacit, kterými disponují zejména specializované subjekty. Sociální kurátor by měl takové osobě spíše zprostředkovat kontakt na odborné pracoviště.

Cílová skupina sociálního kurátora je rovněž vymezena v **§ 2 odst. 6 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi**, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o pomoci v hmotné nouzi), dle kterého za osobu v hmotné nouzi může orgán pomoci v hmotné nouzi považovat též osobu, která nesplňuje podmínky uvedené v odstavci 2, avšak v daném čase, s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků, nemůže úspěšně řešit svoji situaci a je ohrožena sociálním vyloučením, jestliže zejména:

a) je propuštěna z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody, nebo

- b) je po ukončení léčby chorobných závislostí propuštěna ze zdravotnického zařízení, psychiatrické léčebny nebo léčebného zařízení pro chorobné závislosti, nebo
- c) je propuštěna ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy nebo z pěstounské péče po dosažení zletilosti, respektive v 19 letech, nebo
- d) nemá uspokojivě naplněny životně důležité potřeby vzhledem k tomu, že je osobou bez přístřeší, nebo
- e) je osobou, jejíž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby.

Zákon o pomoci v hmotné nouzi dále stanovuje, že **obecní úřad obce s rozšířenou působností** v souladu s § 62 písm. a) tohoto zákona **rozhoduje o přiznání a výši mimořádné okamžité pomoci⁸ pro tyto specifické cílové skupiny a dávku vyplácí**. Poskytnutí této dávky je možné podmínit sestavením a plněním **programu individuálního motivačního postupu⁹, který vypracovává obecní úřad obce s rozšířenou působností** a který je určený k odvrácení sociálního vyloučení osob uvedených v § 2 odst. 6 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

Pracovní náplň sociálního kurátora stejně jako jeho **působnost** je rovněž odvozena z **odstavce b) § 92 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách**, který stanovuje, že obecní úřad obce s rozšířenou působností koordinuje poskytování sociálních služeb a poskytuje odborné sociální poradenství¹⁰ osobám ohroženým sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy nebo výkonu trestu, osobám jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby a osobám, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností; přitom **spolupracuje** se zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, s Vězeňskou službou České republiky (VS ČR), Probační a mediační službou České republiky (PMS ČR), správními úřady a územními samosprávnými celky.

V péči o skupinu občanů propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody (VTOS) a občanů, proti nimž je vedeno trestní řízení, popřípadě jimž byl výkon trestu odnětí svobody podmíněně odložen, spolupracuje sociální kurátor s Vězeňskou službou ČR¹¹, Probační a mediační službou. Spolupráce probíhá v souladu s interními normami těchto institucí a v souladu se zákony ČR. Jedná se o:

- zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů,
- § 20 odst. 9, zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů,
- § 2 odst. 1 a § 57 odst. 2 vyhl. Ministerstva spravedlnosti ČR č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů,

⁸ Podrobně příručka str. 27

⁹ Podrobně příručka str. 28

¹⁰ Odborné sociální poradenství je dle odst. 3) § 37 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí; zahrnuje též sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností. Součástí odborného poradenství je i půjčování kompenzačních pomůcek. (Jednotlivé činnosti vykonávané v rámci odborného sociálního poradenství jsou uvedeny v příručce na str. 25)

¹¹ Podrobně příručka str. 30

- § 5 a § 13 odst. 3 vyhl. Ministerstva spravedlnosti ČR č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů,
- nařízení generální ředitelky VS ČR č.j. 389/2000-GŘ/416 ze dne 2. 11. 2000,
- § 5 zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů.

V oblasti péče o klienty, kteří jsou propuštěni ze školských zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy po dosažení zletilosti, spolupracuje sociální kurátor s orgánem sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) v souladu s těmito zákony:

- § 24 odst. 1 písm. j) a k) zákona č. 109/2002, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Dále sociální kurátoři spolupracují také se soudy, úřady práce, nestátní neziskové organizace (dále NNO), obecními úřady (odbor sociálních věcí, bytový odbor apod.), ubytovateli, školskými zařízeními, Policií ČR, potenciálními zaměstnavateli atd.

Kvalifikační předpoklady pro výkon povolání sociálního kurátora jsou odvozené od předpokladů pro výkon povolání sociálního pracovníka stanovené **§ 110 zákona č. 108/2006 Sb.**, o sociálních službách, kde **odst. 1)** vymezuje, že předpokladem k tomuto výkonu je způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost¹² podle tohoto zákona.

¹² Odbornou způsobilostí se podle odst. 4) § 110 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách rozumí:

a) vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost,

b) vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském nebo magisterském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu,

c) absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v písmenech a) a b) v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 5 let, za podmínky ukončení vysokoškolského vzdělání v oblasti studia, která není uvedena v písmenu b)

Náplň práce sociálního kurátora

Vymezení činností sociálního kurátora v oblasti přímé práce s klientem

- Aplikuje metody kontinuální sociální práce, kterými minimalizuje následky nepříznivé sociální situace klientů.
- Usiluje o vytvoření optimálního socioterapeutického vztahu s klientem a pomáhá mu formulovat cíle spolupráce a nabízí klientovi alternativy strategií k jejich dosažení.
- V rámci základního sociálního poradenství poskytuje klientům informace potřebné k překonání jejich nepříznivé životní situace.
- V rámci odborného sociálního poradenství pomáhá klientům zprostředkovat kontakt se společenským prostředím, snaží se zabránit sociální izolaci klientů, pomáhá jim při uplatňování práv a oprávněných zájmů, je klientům nápomocen při obstarávání osobních záležitostí a realizuje sociálně terapeutické činnosti, které se zaměřují na obnovení vztahů klientů s jejich okolím, jejich praktických schopností a dovedností.
- Pomáhá zmírnit dopad vlivu rizikových skupin na klienta.
- Vypracovává program individuálního motivačního postupu při řešení aktuální situace klientů, kteří se ocitli v hmotné nouzi tak, aby došlo k odvrácení sociálního vyloučení těchto klientů.
- Kontaktuje klienty ve věznicích, ve školských zařízeních zajišťujících ústavní a ochrannou výchovu, v léčebnách, nouzových nocleznách a dalších zařízeních poskytujících sociální služby. Společně s odborníky v těchto zařízeních připravuje plynulý přechod klientů do života mimo tato zařízení a napomáhá jejich následné adaptaci.
- Vyhledává zájemce o sociální služby v jejich přirozeném prostředí.
- Vyjedná v zájmu klientů, je-li k tomu klienty zmocněn, především záležitosti spojené s ubytováním, zaměstnáním, zdravotním a materiálním zabezpečením po návratu do běžného života.
- Na požádání poskytuje klientům asistenci při různých jednáních.
- Vede spisovou dokumentaci.
- Vede statistické výkazy V 26-01.
- Rozhoduje o přiznání mimořádné okamžité pomoci z důvodu ohrožení osoby sociálním vyloučením, dávku vyplácí a eviduje. Při rozhodování o této dávce spolupracuje s příslušným zaměstnancem pověřeného obecního úřadu, pokud jde o zjištění plnění podmínek uvedených v § 2 odst. 2 zákona o pomoci v hmotné nouzi.

- Spolupracuje s rodinami klientů s cílem obnovit nebo zlepšit vzájemné vztahy.
- Spolupracuje se školskými zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, se soudy, s Policií ČR, s Vězeňskou službou České republiky, s Probační a mediační službou České republiky, se zdravotnickými zařízeními, se správními úřady a územními samosprávnými celky.
- Dodržuje profesní etiku stanovenou Etickým kodexem Společnosti sociálních pracovníků ČR.
- Účastní se odborných konferencí, seminářů a celoživotního vzdělávání.

Vymezení činností sociálního kurátora v oblasti výkonu koordinační činnosti

- Mapuje a vyhodnocuje potřeby uživatelů sociální služby.
- Mapuje a vyhodnocuje aktuální stav poskytovaných služeb v regionu pro danou cílovou skupinu a aktivně spolupracuje se všemi subjekty pomoci osobám ohroženým sociálním vyloučením, formuje sociální síť poskytovatelů sociálních služeb, kterou využívá při práci s uživateli.
- Iniciuje vznik chybějících sociálních služeb pro cílovou skupinu osob ohrožených sociálním vyloučením.
- Vzdělává se tak, aby jeho odbornost vždy odpovídala požadavkům praxe, zúčastňuje se vzdělávacích akcí důležitých pro výkon jeho profese, spolupodílí se na plánování vzdělávacích akcí.

Kompetence sociálních kurátorů v oblasti výkonu koordinační činnosti

Vymezení kompetencí sociálních kurátorů v oblasti výkonu koordinační činnosti

Sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti působí v oblasti přenesené působnosti, tj. v oblasti výkonu státní správy, která je zajišťována obecními úřady obcí s rozšířenou působností. Těžištěm jeho činnosti je mapování sociálních služeb pro cílovou skupinu v lokalitě, předávání relevantních informací mezi poskytovateli sociálních služeb, podporování jejich spolupráce, koordinace systému sociálních služeb a vyhodnocování jeho funkčnosti.

V souladu s legislativní úpravou tedy sociální kurátor vykonává také analytickou a koncepční činnost, zajišťuje součinnost s relevantními institucemi a spolupracuje s metodikem sociální prevence.

Sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti v rámci svých povinností vykonává následující činnosti:

Mapuje a vyhodnocuje aktuální stav poskytovaných sociálních služeb v regionu pro danou cílovou skupinu:

V rámci této povinnosti především:

- vytváří a aktualizuje adresáře poskytovatelů sociálních služeb,
- zajišťuje aktualizaci údajů o poskytovatelích sociálních služeb, vyhodnocuje a doplňuje informace do Informačního portálu a databáze služeb sociální prevence pro osoby ohrožené sociálním vyloučením,
- zabezpečuje shromažďování relevantních informací o poskytovaných sociálních službách,
- vyhodnocuje funkčnost a efektivitu sociálních služeb,
- zjišťuje počty uživatelů relevantních sociálních služeb,
- analyzuje získaná data,
- navrhuje a iniciuje řešení problémových situací,
- navrhuje a iniciuje vytváření sítí potřebných sociálních služeb, vyhledává nové partnery ke spolupráci/nové členy sociální sítě (další obce, poskytovatele sociálních služeb, NNO), které na základě vlastní znalosti a podložených výstupů směřuje do lokalit, ve kterých jsou dané sociální služby nedostupné,

- distribuuje informace směrem k poskytovatelům sociálních služeb, místním samosprávám a metodikovi sociální prevence,
- zprostředkovává nabídky sociálních služeb uživatelům v regionu.

Mapuje, vyhodnocuje a zdůvodňuje potřeby cílové skupiny ve své spádové oblasti:

- zjišťuje potřeby a problémy uživatelů sociálních služeb,
- hledá optimální řešení problémů a iniciuje je,
- prosazuje potřeby a zájmy cílové skupiny uživatelů; ty může prosazovat např. z pozice člena sociálních komisí nebo v rámci účasti na jednání těchto komisí.

Koncepční činnost:

- účastní se tvorby vybraných strategických dokumentů (např. komunitního plánu rozvoje sociálních služeb, strategie prevence kriminality atd.),
- navrhuje variantní řešení pro zabezpečení poskytovaných sociálních služeb v regionu z prostředků evropských strukturálních fondů popř. jiných finančních zdrojů, působí jako poradní orgán pro navrhované projekty poskytovatelů sociálních služeb, případně se podílí na hodnocení projektů týkajících se cílové skupiny uživatelů.

Spolupodílí se na plánování vzdělávacích akcí:

- pro svůj vlastní profesní růst vytváří individuální vzdělávací plán a při jeho naplňování spolupracuje s metodikem sociální prevence.

Vymezení metod realizace jednotlivých činností

Mapování a vyhodnocování aktuálního stavu poskytovaných sociálních služeb v regionu pro danou cílovou skupinu

spočívá zejména ve:

1. Vytváření a v aktualizaci adresářů poskytovatelů sociálních služeb

Zdrojem informací pro tvorbu adresáře jsou poskytovatelé, zadavatelé a uživatelé sociálních služeb. Podklady lze získávat zejména:

- na schůzkách komunitního plánování či na jiných pracovních skupinách v rámci sítě sociálních služeb,
- přímým ústním či písemným dotazováním poskytovatelů, zadavatelů a uživatelů sociálních služeb,
- z příslušných oddělení odboru sociálních věcí,
- z databáze z dotačních řízení obce,

- využíváním internetového Informačního portálu a databáze služeb sociální prevence pro osoby ohrožené sociálním vyloučením. Ten shromáždí podrobné údaje o poskytovaných službách systému sociální pomoci cílové skupině v jednotlivých regionech. Poskytovatelům sociálních služeb pomůže v hledání návazné péče o uživatele služby, sociálním kurátorům pověřeným výkonem koordinační činnosti a metodikům sociální prevence umožní mapování služeb v regionu, MPSV ČR poskytne podklady pro koncepční rozhodování v dané oblasti¹³,

- využíváním dalších databází a informačních portálů, které jsou k dispozici, např. on-line databáze se zadáním lokality - www.icn.cz; www.neziskovky.cz; www.bezdomovci.eu; <http://navrcholu.cz>, regionální databáze např. při krajských úřadech; na internetové adrese <http://cedr.mfcr.cz/nno/NNO> připravilo ministerstvo financí databázi neziskových organizací s názvem CEDR. Systém má sloužit jednotlivým ministerstvům a krajským úřadům jako podpůrný nástroj pro sledování, evidenci, vyhodnocení a kontrolu dotací poskytovaných ze státního rozpočtu; informační portál o ilegálních a legálních drogách www.drogy-info.cz, na kterém je k dispozici adresář krajských protidrogových koordinátorů a další relevantní odkazy,
- vyhledáváním metodou sněhové koule (nabalováním, dotazováním známých subjektů - poskytovatelů, zadavatelů a uživatelů, zda mohou doporučit další, neznámé poskytovatele).

Adresář je vhodné vést v elektronické podobě, lze periodicky tisknout, doplňovat. Data je nutné průběžně aktualizovat.

2. Zajištění aktualizace údajů o poskytovatelích sociálních služeb, vyhodnocování informací z elektronického Informačního portálu a databáze služeb sociální prevence pro osoby ohrožené sociálním vyloučením

Sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti iniciuje vyplnění elektronického dotazníku ze strany poskytovatelů sociálních služeb a monitoruje správnost vložených dat. Zajišťuje informovanost poskytovatelů o databázi a jejím využití, verifikuje informace vložené poskytovateli, především typ poskytované sociální služby, přičemž využívá místních a regionálních znalostí. V případě zjištění nepravdivých a zastaralých údajů iniciuje jejich opravu u poskytovatele sociální služby nebo u provozovatele Informačního portálu a databáze služeb sociální prevence pro osoby ohrožené sociálním vyloučením.

Sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti vkládá do databáze Informačního portálu informace o své činnosti a údaje o komunitním plánování, pakliže v obci probíhá, a to o cílové skupině osob ohrožených sociálním vyloučením. Je-li v obci více sociálních kurátorů, kteří jsou pověřeni výkonem koordinační činnosti, údaje o komunitním plánování vkládá pouze jeden sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti určený zaměstnavatelem.

¹³ www.sluzbyprevence.mpsv.cz

Údaje z databáze využívá sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti zejména k orientaci v sociálních službách v regionu a k vyhodnocování počtu a typu poskytovaných sociálních služeb v regionu pro cílovou skupinu. Prostřednictvím údajů z databáze Informačního portálu informují sociální kurátoři pověřeni výkonem koordinační činnosti také metodiky sociální prevence o situaci cílové skupiny v jednotlivých regionech.

3. Vyhodnocování funkčnosti a efektivity sociálních služeb

Hlavními kritérii jsou především počty uživatelů jednotlivých sociálních služeb, jejich spokojenost, zda sociální služby přispívají k integraci uživatelů do společnosti a podporují uživatele v zachování či získání jeho osobní autonomie, jak reagují na potřeby uživatelů, jaká je informovanost uživatelů a potenciálních uživatelů o sociálních službách, zda jsou služby místně a časově dostupné, v jakých prostorech jsou sociální služby poskytovány, jak jsou sociální služby zajištěny personálně a jak jsou dodržovány další standardy kvality (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a prováděcí vyhláška), jaký je způsob čerpání finančních prostředků, efekt intervence apod. Tyto informace lze získat v rámci návštěvy organizace, z rozhovorů s uživateli, z monitorovacích zpráv projektů, z rozhovorů s ostatními poskytovateli sociálních služeb a z dalších referencí.

Vhodným rámcem pro vyhodnocování funkčnosti a efektivity sociálních služeb je komunitní plánování, kde může sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti naplňovat řadu svých aktivit. Komunitní plánování je jednou z metod plánování sociálních služeb v určité lokalitě tak, aby co nejvíce odpovídaly jejím potřebám a místním specifikům. Při komunitním plánování jsou zapojováni všichni členové systému sociálních služeb (poskytovatelé, uživatelé a zadavatelé) do zjišťování potřeb, přípravy a realizace plánu sociálních služeb. Charakteristickým rysem je zapojení uživatelů (současných i potencionálních) do všech fází tvorby komunitního plánu rozvoje sociálních služeb. Tento způsob plánování zlepšuje dostupnost a kvalitu sociálních služeb. Komunitní plán je výsledkem vyjednávání mezi všemi účastníky, je realizován v rámci partnerství všech zúčastněných, odpovídá místním potřebám a podmínkám a zajišťuje efektivní využití finančních prostředků (Komunitní plánování, 2002).

4. Zjišťování počtu uživatelů sociálních služeb

Počty současných uživatelů získává sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti v součinnosti s poskytovateli sociálních služeb, kteří evidují počty svých klientů, příp. kontaktů, zejména vychází z evidence své přímé práce s klientem, z evidencí Probační a mediační služby, z evidencí neziskových organizací zaměřených na cílovou skupinu osob ohrožených sociálním vyloučením. (Evidence vycházející z počtu uživatelů bez jmenného seznamu vede k riziku „zdvojování“, kdy téhož uživatele vykazuje více organizací, pokud čerpá více služeb.) Počty uživatelů sociálních služeb může

sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti získat také z databáze Informačního portálu pro osoby ohrožené sociálním vyloučením (viz Příklady aktuálních výzkumů pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence). Kromě aktuálních uživatelů monitoruje pracovník i počty případných čekatelů a neuspokojených zájemců o sociální služby (převyšuje-li poptávka v lokalitě nabídku). Sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti dále monitoruje pravděpodobnou velikost cílové populace, kde vychází např. ze statistik cílových skupin v přepočtu na počet obyvatel v lokalitě (např. počet drogově závislých apod.).

5. Analýze získaných dat

Získaná data o stavu, efektivitě sociálních služeb, počtu uživatelů a cílové populaci sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti analyzuje. Kritériem při analýze jsou Standardy kvality sociálních služeb. Analýza je metodou poznávání a popisování (Tomeš, 2003), v tomto případě zjištěných údajů o systému sociálních služeb v rámci územní jednotky. Jedná se o interpretaci informací, jejich vzájemné porovnávání, hledání souvislostí. Pomůckou může být hledání odpovědí na otázky (Tomeš, 2003):

- Proč je situace v lokalitě taková?
- Co zjištěný stav znamená?
- Jaké odlišnosti od údajů v jiných obcích a lokalitách se objevují a proč?
- Mohou některé údaje spolu souviset? Jaké jsou důvody možných souvislostí?

Na základě analýzy se sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti může spolupodílet na návrzích opatření vedoucích ke zvýšení efektivity a kvality poskytovaných sociálních služeb. Svoje návrhy může prezentovat v rámci pracovních skupin, v síti sociálních služeb, v rámci komunitního plánování. Výsledky analýzy jsou využívány jako podklad pro plán a návrh financování dalšího rozvoje sociálních služeb. Žádoucí je například jejich využití při tvorbě grantové politiky obce či při komunitním plánování. Prezentace analýzy by měla být především srozumitelná a přehledná, měla by obsahovat popis současného stavu, analýzu zjištěných údajů a jejich interpretaci, srovnání zjištěných informací, například s jinými lokalitami, závěry a doporučení pro další rozvoj sociálních služeb. Závěry je třeba zpracovat z pohledu místních podmínek a je třeba stanovit priority potřeb a jejich pořadí. Vhodná prezentace je nezbytná k získání podpory pro rozvoj stávajících či nových sociálních služeb.

6. Navrhování a iniciace řešení problémových situací a vytváření sítě sociálních služeb

V rámci iniciování řešení problémových situací vyhledává sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti nové partnery a vytváří síť sociálních služeb. Síť je myšlena spojením lidí a organizací, umožňující jejich vzájemnou

komunikaci a spolupráci. Vytváření sítí neboli také síťování je jednou z forem koordinace. Při síťování využíváme a ovlivňujeme vztahy mezi jednotlivými subjekty. Síťování může být využíváno jak při přímé práci s klienty¹⁴, tak při koordinaci a navazování spolupráce mezi poskytovateli sociálních služeb. Pro síť je charakteristické (Schuringa, 2007, Kirst-Ashman, Hull, 1997), že jsou:

- založeny na rovnocenných vztazích a každý ze subjektů v síti je autonomní,
- subjekty v síti mohou mít různou míru vlivu,
- subjekty v síti jsou na sobě v jisté míře závislé (potřebují se k dosažení cílů),
- síť je dynamická - charakter vztahů se mění a objevují se či mizí některé subjekty,
- síť je možné vytvořit či upravit podle aktuálních potřeb,
- síť se mohou překrývat.

Mezi hlavní výhody síťování patří (Kirst-Ashman, Hull, 1997, Johnson, 1992): rychlost a flexibilita, subjekty v síti mohou sdílet zdroje, kontakty, dovednosti a znalosti, umožňuje spojení lidí a subjektů na různých úrovních (formální a neformální instituce, laiky, profesionály), usnadňuje pohyb ve formálních systémech, může přispívat ke vzniku alternativních řešení, v sítích se mohou rodit nové myšlenky. Uživatelům mohou přinést zlepšení a propojení služeb v lokalitě, vzájemnou komunikaci a spolupráci mezi poskytovateli sociálních služeb a komplexní řešení jejich potřeb; profesionálům pomáhají zvládat pracovní zatížení a stres.

Síťování dále umožňuje předejít duplicitní práci (např. se může stát, že problém se snaží řešit i někdo jiný) a zjistit síly, které usilují o dosažení jiných cílů (Schuringa, 2007).

Role sociálního kurátora pověřeného výkonem koordinační činnosti při síťování spočívá v iniciování tvorby sítí a provádění síťové analýzy, je členem v sítích již existujících či nově vznikajících, které iniciovaly jiné subjekty, poskytuje místo pro setkávání, facilituje a organizuje jednotlivá setkání a akce, motivuje členy sítě, poskytuje jim informace a o existenci sítě informuje další subjekty. Při své práci nejčastěji využívá problémové či tématické sítě (tyto sítě se vytvářejí okolo nějakého problému či tématu a jejich členy jsou vedle formálních institucí také subjekty neformální, např. zástupci klientů) a organizační sítě (u těchto sítí jsou zapojeny subjekty organizace, instituce a formální skupiny a síť je organizační jednotkou, která umožňuje jejich spolupráci). Návrh řešení problémové situace lze také zadat jinému subjektu.

Při vytváření sítí lze využít síťovou analýzu, která se uskutečňuje v krocích:

1. Určení centrálního aktéra (kterým je např. organizace či osoba, která chce řešit problém).
2. Jasný a konkrétní popis problému a cíle, kterého chceme dosáhnout.

3. Určení všech souvisejících subjektů.

4. Výběr partnerů do sítě podle jejich významu a vlivu pro dosažení našeho cíle.

5. Vytvoření mapy sítě znázorněním postavení a vztahů jednotlivých subjektů a jejich vztahů s centrálním aktérem.

6. Provedení analýzy jednotlivých subjektů se vztahuje k otázkám: Existuje shoda všech subjektů v definici problému či tématu? - Jaký mají subjekty zájem na řešení či neřešení problému a jaká je míra jejich vlivu? - Jaké zdroje jsou k dispozici?

7. Volba a tvorba strategie. Je třeba doplnit informace o skutečnostech, které mohou mít na práci sítě vliv (např. legislativa, státní politika, místní specifika atd.) a na jejich základě vypracovat strategii, které vztahy je třeba vytvořit a posílit a jak to nejlépe provést (Schuringa, 2007).

Metodou vytváření sítí může být:

- organizování pracovních skupin poskytovatelů a uživatelů sociálních služeb a dalších subjektů, které se pravidelně setkávají (např. jednou měsíčně),
- organizování kulatých stolů k určitému problému či tématu,
- případové konference,
- využití komunitního plánování,
- organizace „výstav“ či „veletrhů“ sociálních služeb, kdy mohou být odkryta společná témata a mohou se plánovat další aktivity (Johnson, 1992).

Při všech těchto akcích je důležité vytvořit prostor pro neformální diskusi a tvorbu vzájemných vztahů mezi účastníky.

Mezi hlavní překážky fungování sítí patří (podle Kirst-Ashman, Hull, 1997) například:

- nedostatek přiměřeného sdílení informací, hodnot, respektu a vzájemné důvěry,
- nepřiměřené požadavky na malé či méně formální partnery,
- nedostatek času a prostoru pro rozvoj vztahů a společnou práci,
- rozdílné cíle,
- malá podpora organizace (např. obce).

Distribuvání informací směrem k poskytovatelům sociálních služeb, místním samosprávám a metodikovi sociální prevence

Sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti distribuuje informace směrem k poskytovatelům sociálních služeb, místním samosprávám a metodikovi sociální prevence týkající se zejména situace v lokalitě, sociálních služeb a potřeb uživatelů. Informace jsou poskytovány prostřednictvím porad

¹⁴ Kdy jsou klienti napojováni na instituce a osoby, které jim mohou pomoci.

vedení bezprostřednímu nadřízenému, prostřednictvím komunitního plánování nebo činnosti pracovní skupiny. Zprávy v písemné podobě může rozesílat nebo zveřejňovat například prostřednictvím vývěsky na webových stránkách obecních úřadů, hromadných e-mailů apod. Využívá přitom Informační portál a databázi služeb sociální prevence, který vyvěšení aktuálních zpráv a rozesílání hromadných e-mailů umožňuje. Dodržuje přitom zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů¹⁵, zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, vnitřní předpisy, etický kodex sociálního pracovníka atd.

Mapování, vyhodnocování a zdůvodňování potřeb cílové skupiny ve své spádové oblasti

Sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti uskutečňuje tyto aktivity vlastním šetřením či sjednáním tohoto šetření u dalšího subjektu. Potřeby uživatelů lze mapovat v rámci terénního šetření (metodou strukturovaných rozhovorů či dotazníků) provedeného sociálním kurátorem pověřeným k výkonu koordinační činnosti, v rámci návštěv v zařízeních pro výkon trestu odnětí svobody; využít lze i spolupráce dalších organizací, např. NNO, lze pracovat se studenty relevantních oborů a se stážisty, je možné pracovat s informacemi městské policie apod. Mapování musí předcházet jednoznačné vymezení sledované cílové skupiny, s možností využití platné legislativy či evropských dokumentů.

Vlastní mapování potřeb může čerpat z několika zdrojů:

- Obecné mínění o službách nebo potřebě služby může vycházet z různých segmentů komunity, jako jsou poskytovatelé a příjemci služeb, autority v komunitě. Problémem tohoto způsobu získávání informací je, že jde o předpoklady, nikoliv o fakta. Může však pomoci zapojit komunitu do šetření a uplatnit se při přípravě nástrojů k mapování potřeb.
- Oslovení jsou běžní uživatelé, kteří mohou poskytnout významné informace o žádoucích podobě služeb, není však pro ně vždy možné plně artikulovat své potřeby, takže tento mechanismus nemusí poskytovat komplexní obraz.
- Informace jsou získávány analýzou statistických dat. Je-li například v určité lokalitě vyšší počet osob žijících nedůstojným způsobem života ve srovnání s jinými podobnými komunitami, pravděpodobně to ukazuje i vyšší stupeň určitých potřeb. Přesnost a komplexnost výčtu potřeb se zvyšuje, pokud je možné využít více mechanismů současně. Usiluje-li sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti o mapování potřeb určité konkrétní cílové skupiny (např. lidé bez přístřeší), je nezbytné poznat cílovou populaci, rozsah jejích potřeb, nejlépe zapojením komunitních organizací a autorit. V další fázi je třeba vyhledat demograficko-statistické ukazatele a klíčové informátory, kteří budou s uživateli v přímém kontaktu (například terénní sociální pracovníci neziskových organizací). Je vhodné seznámit s mapováním potřeb veřejnost, která je také možným zdrojem informací. Po shromáždění dat následuje vlastní

sběr údajů od respondentů formou rozhovoru nebo dotazníkového šetření a jejich vyhodnocení (Johnson, 1992).

Je-li v obci realizováno komunitní plánování, vychází sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti z informací, které byly získány za účelem zmapování potřeb uživatelů a **hledá optimální řešení problémů a toto řešení iniciuje** podáváním návrhů témat pro grantová řízení obce, podněcováním partnerství obce s dalšími organizacemi a vytvářením společných projektů, informováním zastupitelů obce a dále **zprostředkovává nabídky služeb v regionu**. K této činnosti využívá adresáře poskytovatelů sociálních služeb, který zprostředkuje:

- vedoucím odborů sociálních věcí,
- dalším poskytovatelům sociálních služeb,
- uživatelům a potenciálním uživatelům sociálních služeb - adresář či jeho části jsou zveřejněny na vývěskách, ve formě letáků či brožur, na internetových stránkách úřadu, sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti s ním pracuje při besedách (např. v zařízeních výkonu trestu odnětí svobody apod.), využít lze také regionální sdělovací prostředky.

Koncepční činnost

V rámci koncepční činnosti sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti zejména:

- Připomínkuje strategické dokumenty, například komunitní plán, strategii prevence kriminality atd. a návrhy právních předpisů.
- Navrhuje variantní řešení pro zabezpečení poskytovaných sociálních služeb v regionu z prostředků evropských strukturálních fondů a dalších finančních zdrojů, působí jako poradní orgán a iniciátor návrhů projektů sociálních služeb. Variantní řešení navrhuje především prostřednictvím komunitního plánování sociálních služeb, na němž participuje kontinuálně a aktivně po celou dobu přípravy a realizace. V komunitním plánování upozorňuje a argumentuje za potřeby a zájmy cílové skupiny osob ohrožených sociálním vyloučením. Participuje na grantových řízeních obce a jiných organizací, které sám oslovuje. Je součástí týmu pracovníků, kteří připravují a realizují grantová řízení v obci. Vyhledává, zpracovává a zprostředkovává výzvy, projekty směřuje k neziskovým organizacím, to znamená, že poskytovatele potřebné sociální služby v lokalitě sjednává zejména z vnějších zdrojů. Podílí se na vyhlášení žádoucích témat grantového řízení obce v návaznosti na výstupy komunitního plánování, je v úzkém kontaktu s neziskovými organizacemi, usiluje o navázání spolupráce a propojení neziskových organizací se ziskovými subjekty.

¹⁵ Ochrana osobních údajů je věnována příloha č. 2.

Vzdělávací aktivity

Spolupodílí se na plánování vzdělávacích akcí pro svůj vlastní profesní růst, prostřednictvím vytváření individuálního vzdělávacího plánu úředníka, který respektuje předepsaný počet vzdělávacích hodin, odpovídá vzdělávacím potřebám pracovníka, **tento plán naplňuje** a spolupracuje s metodikem sociální prevence na dalším osobním vzdělávání.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ukládá sociálním pracovníkům **povinnost dalšího vzdělávání**, kterým si obnovují, upevňují a doplňují kvalifikaci.

Účast na dalším vzdělávání se považuje za prohlubování kvalifikace. Formy dalšího vzdělávání jsou podle tohoto zákona:

- a) specializační vzdělávání zajišťované vysokými školami a vyššími odbornými školami navazující na získanou odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka,
- b) účast v akreditovaných kurzech,
- c) odborné stáže v zařízeních sociálních služeb,
- d) účast na školicích akcích.

Základním rámcem pro toto vzdělávání je **systém celoživotního profesního vzdělávání pracovníků v sociálních službách**, který pracovníkům poskytne garanci kvality profesních školení a usnadní systémové plánování vzdělávání zaměstnanců v organizacích. Systém celoživotního vzdělávání pomůže pracovníkům prohlubovat všeobecné odborné znalosti a dovednosti a také získat příslušnou specializaci.

Kompetence sociálních kurátorů v oblasti přímé práce s klientem

Sociální kurátor při přímé práci s klientem působí v oblasti přenesené působnosti, tj. v oblasti výkonu státní správy, která je zajišťována obecními úřady obcí s rozšířenou působností, z čehož vyplývají povinnosti uvedené v legislativní části.

Vymezení kompetencí sociálního kurátora v oblasti přímé práce s klientem¹⁶

Poskytuje základní a odborné sociální poradenství¹⁷

V rámci základního sociálního poradenství poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Podle § 3 vyhlášky č. 505/2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, se jedná o:

- a) poskytnutí informace směřující k řešení nepříznivé sociální situace prostřednictvím sociální služby,
- b) poskytnutí informace o možnostech výběru druhu sociálních služeb podle potřeb uživatelů a informace o jiných formách pomoci (např. o dávkách pomoci v hmotné nouzi), informace o dalších sociálních službách, aktivitách a možných zdrojích pomoci,
- c) poskytnutí informace o základních právech a povinnostech uživatele, zejména v souvislosti s poskytováním sociálních služeb, a o možnostech využívání běžně dostupných zdrojů pro zabránění sociálního vyloučení a zabránění vzniku závislosti na sociální službě,
- d) poskytnutí informace o možnostech podpory členů rodiny v případech, kdy se spolupodílejí na péči o osobu, a to jak ve formě péče o osobu ve společné domácnosti, tak ve smyslu zájmu o řešení její situace.

V rámci odborného sociálního poradenství podle § 4 vyhlášky č. 505/2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách poskytuje:

- a) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, zejm. zprostředkování navazujících služeb a kontaktů,
- b) sociálně terapeutické činnosti: jako je poradenství v oblastech orientace v sociálních systémech, práva, psychologie a v oblasti vzdělávání,
- c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

¹⁶ Nejedná se o komplexní výčet veškerých kompetencí sociálního kurátora v přímé práci s klientem. V příručce jsou uvedeny pouze základní činnosti.

¹⁷ Základní a odborné sociální poradenství je vymezeno v § 37 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Základní sociální poradenství je povinnou činností při poskytování všech druhů sociálních služeb.

Vyhledává osoby sociálně vyloučené a osoby ohrožené sociálním vyloučením v jejich přirozeném prostředí

Provádí aktivní vyhledávání a kontaktování potenciálních klientů v jejich přirozeném prostředí. Orientuje se na cílovou skupinu osob sociálně vyloučených nebo osob sociálním vyloučením ohrožených. Při vyhledávání těchto osob může sociální kurátor také využívat informace od spolupracujících organizací (např. Probační a mediační služby, NNO, Policie ČR atd.) a dalších klientů. Po oslovení potenciálních klientů poskytne sociální kurátor informace o možnostech spolupráce a informuje klienta o právech a povinnostech, které pro něj z této spolupráce vyplývají.

Aplikuje metody kontinuální sociální práce

Kontinuální sociální práci uplatňuje především při práci s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody nebo osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody, které tvoří značnou část jeho klientely. Kontinuální sociální práce zahrnuje práci s klientem ve všech fázích trestního řízení (jak ve výkonu vazby, tak i na svobodě), v průběhu soudního řízení i ve výkonu trestu odnětí svobody. První informace o klientovi získává od VS ČR, rodiny klienta nebo od státních či nestátních organizací. Cílem kontinuální sociální práce je navázání socioterapeutického vztahu v zájmu působení na osobnost klienta tak, aby byly upevněny, eventuálně vytvořeny, jeho pozitivní vazby k okolí, aby nedocházelo k jeho sociální izolaci. Do této oblasti patří především:

- práce s rodinou klienta, spoluvytváření podmínek pro jejich spokojené soužití a zapojení klienta v malých sociálních skupinách (pracovní kolektiv, zájmové a vrstevnické skupiny) s minimalizací rizik pro klienta, jeho rodinu či pro společnost;
- pomoc klientovi při zabezpečování jeho kontaktu s institucemi při řešení jeho materiálního zabezpečení, při jiných důležitých jednáních, při zabezpečování zdravotní péče.

Kontinuální sociální práce s klientem umožňuje řešit problémy obviněných a odsouzených v co největším předstihu před jejich propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody nebo výkonu vazby, a tím minimalizovat následky jejich nepříznivé situace.

Ve spolupráci s klientem sestavuje sociální kurátor plán postupů, který vede k celkovému řešení klientovy situace a průběžně spolu s klientem vyhodnocuje dosažení jednotlivých cílů. V případě, že se klientovi nedaří naplňovat stanovené cíle, společně rozebírají příčiny neúspěchu a následně zpracovávají další postupy. Kontinuální působení směřuje také k tomu, aby klient danou situaci akceptoval a vycházel z ní při budování svých životních perspektiv. Tímto způsobem lze efektivně působit zejména proti vzniku tzv. krize prvního dne

a tedy minimalizovat riziko recidivy těsně po propuštění klienta. (Metodický materiál MPSV ČR: Informace o kontinuální sociální práci s pachatelí trestné činnosti, 1995.)

Zajišťuje a zprostředkovává citlivé údaje

Citlivé údaje získává prostřednictvím tzv. „hlášenek“ (blíže v kapitole Spolupráce sociálního kurátora s Vězeňskou službou ČR). Tyto „hlášenky“ – tj. Hlášení změn a Oznámení o nadcházejícím propuštění osoby z výkonu trestu odnětí svobody zasílá Vězeňská služba ČR k rukám sociálního kurátora¹⁸ listovním stykem, ten s nimi nakládá takovým způsobem, aby byla zajištěna ochrana osobních údajů a současně kontinuita práce s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody nebo z výkonu trestu propuštěnými. Hlášenky musí být součástí spisu a elektronického systému a sociální kurátor vede jejich evidenci a souhrnně je zpracovává ve statistikách. V případě naléhavé potřeby zajistit určité informace týkající se osoby umístěné ve VTOS může sociální kurátor využít hesla VS, která mu jsou na vyžádání poskytována krajským metodikem sociální prevence. Na základě tohoto hesla je sociálnímu kurátorovi poskytnuta konkrétní informace. Tato forma získávání informací se využívá pouze v odůvodněných případech, standardně je upřednostňován listovní styk, kde uvedení hesla není potřebné.

Rozhoduje o přiznání a výši mimořádné okamžité pomoci z důvodu ohrožení osoby sociálním vyloučením, dávku vyplácí a eviduje

Sociální kurátor podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi vede agendu poskytování dávek mimořádné okamžité pomoci osobám uvedeným v odst. 6 § 2 zákona č. 111/2006 Sb., k tomu zpracovává žádosti osob ohrožených sociálním vyloučením¹⁹, podané na předepsaném tiskopisu prostřednictvím aplikačního programu OKnouze, a poskytuje finanční dávku mimořádné okamžité pomoci, popř. může klientovi poskytnout věcnou dávku (např. stravenky do předjednaných zařízení, která zajišťují stravování apod.).

Výše mimořádné okamžité pomoci osobě uvedené v § 2 odst. 6 se stanoví jednorázově ve výši 1 000 Kč s ohledem na okamžité nezbytné potřeby; celková výše mimořádné okamžité pomoci se stanoví s přihlédnutím k uloženému a k prostředkům, které obdrží osoba při propuštění ze školského zařízení pro

¹⁸ Podle nařízení GR VS ČR č. 40/2000 k rukám sociálního kurátora, na základě vyhlášky 377/2004 Sb., § 2 odst. 1 nahrazeno slovy „koordinátor péče o občany společensky nepřízpůsobené obecních úřadů obcí s rozšířenou působností“.

¹⁹ Sociální kurátor dle znění § 2 odst. 6 může považovat osobu ohroženou sociálním vyloučením za osobu v hmotné nouzi a může tak poskytnout mimořádnou okamžitou pomoc i tehdy, když osoba neplní podmínky podle § 2 odst. 2, a tedy nesplňuje nárok na příspěvek na živobytí. (§ 2 odst. 6 stanovuje, že za osobu v hmotné nouzi může orgán pomoci v hmotné nouzi považovat též osobu, která nesplňuje podmínky uvedené v odstavci 2, avšak v daném čase, s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků, nemůže úspěšně řešit svoji situaci a je ohrožena sociálním vyloučením, jestliže zejména:

a) je propuštěna z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody, nebo
b) je po ukončení léčby chorobných závislostí propuštěna ze zdravotnického zařízení, psychiatrické léčebny nebo léčebného zařízení pro chorobné závislosti, nebo
c) je propuštěna ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy nebo z pěstounské péče po dosažení zletilosti, respektive v 19 letech, nebo
d) nemá uspokojivě naplněny životně důležité potřeby vzhledem k tomu, že je osobou bez přístřeší, nebo
e) je osobou, jejíž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby.

výkon ústavní a ochranné výchovy. Součet dávek poskytnutých podle tohoto ustanovení nesmí v rámci jednoho kalendářního roku překročit čtyřnásobek životního minima jednotlivce. Pro posouzení situace se nebere v úvahu případný okruh společně posuzovaných osob²⁰.

Mimořádná okamžitá pomoc se poskytuje v peněžní nebo věcné formě, popř. v obou těchto formách a vyplácí se bezodkladně²¹. Podle § 38 odst. 2 zákona č. 111/2006 Sb., vzniká nárok na mimořádnou okamžitou pomoc dnem nabytí právní moci rozhodnutí příslušného orgánu²² pomoci v hmotné nouzi. Aby bylo možné těmto požadavkům vyhovět, doporučuje se následující postup: osobě, žádající o mimořádnou okamžitou pomoc, se rozhodnutí vyhlásí pouze ústně a osoba se vzdá nároku na doručení písemného vyhotovení rozhodnutí – oznámení (§ 72 správního řádu) a zároveň se vzdá práva na podání námítky - odvolání (§ 81 odst. 2 správního řádu). Tím je rozhodnutí pravomocné a mimořádná okamžitá pomoc může být bezodkladně vyplacena. O nutnosti tohoto postupu musí být osoba, žádající o mimořádnou okamžitou pomoc, předem informována (Metodický pokyn č. 2/2006).

Vypracovává program individuálního motivačního postupu²³
(§ 20 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi)

Uvedený program se podle potřeby sestavuje s dostatečným časovým předstihem, pokud je u osob uvedených v § 2 odst. 6 zákona předem známo datum, kdy ukončí pobyt v zařízeních uvedených v § 2 odst. 6 písm. a), b), a c) zákona. Skutečnosti rozhodné pro sestavení programu se zjišťují již v době pobytu těchto osob v zařízeních, zejména osobním jednáním s nimi, písemným kontaktem, nebo jednáním s odpovědnými pracovníky zařízení. U ostatních osob je program sestaven bezprostředně poté, kdy jsou orgánu pomoci v hmotné nouzi známy rozhodné skutečnosti pro přiznání dávky mimořádné okamžité pomoci. Rámcový obsah tohoto programu obsahuje rovněž vyhláška MPSV č. 504/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi. Program individuálního motivačního postupu je součástí aplikačního programu OKnouze. Jeden tištěný výstup obdrží žadatel o pomoc. Program může být upravován a doplňován. Program je osoba povinna podepsat.

²⁰ Kap. 4, bod 4.5. metodický pokyn č. 2/2006 k zákonu č. 111/2006 Sb.

²¹ Odst. 3 zákona č. 111/2006 Sb., požaduje vyplacení mimořádné okamžité pomoci bezodkladně.

²² Z ustanovení § 61 odst. 1 písm. a) zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi vyplývá, že pověřený obecní úřad rozhoduje o přiznání příspěvku na živobytí, mimořádné okamžité pomoci a doplatku na bydlení a o jejich výši a provádí jejich výplatu. Tato působnost se však netýká „osob ohrožených sociálním vyloučením“, neboť v ustanovení § 62 jsou speciální kompetence vůči této skupině svěřeny obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, který:

a) rozhoduje o přiznání a výši mimořádné okamžité pomoci osobám v hmotné nouzi uvedeným v § 2 odst. 6 a provádí její výplatu,
b) poskytuje osobám v hmotné nouzi uvedeným v § 2 odst. 6 informace potřebné k překonání jejich okamžité nepříznivé životní situace,
c) vypracovává program individuálního motivačního postupu k dosažení cílů, které jsou při řešení aktuální situace osoby v hmotné nouzi uvedené v § 2 odst. 6 určeny k odvrácení jejího sociálního vyloučení (§ 20) (viz příloha č.3 program individuálního motivačního postupu).

²³ viz příloha č. 3

Rovněž je osoba seznámena s obsahem programu a současně je poučena o jeho smyslu a o přínosu pro jeho konkrétní situaci.

Sestavení programu se nevyžaduje u osob, které jsou prokazatelně dostatečně motivovány na řešení své obtížné sociální situace a prokazují odpovídající orientaci v krocích vedoucích k jejímu zmírnění nebo odstranění. Tato skutečnost se poznamená do spisu.

Spolupráce sociálního kurátora s dalšími subjekty

Vzhledem k tomu, že sociální kurátor v rámci výkonu svých činností spolupracuje s mnoha dalšími odborníky, je tomuto tématu věnovaná samostatná kapitola (viz kapitola Možnosti spolupráce sociálního kurátora s dalšími subjekty).

Vedení statistik

Sociální kurátor participuje na vedení statistik. Statistika je vedena v elektronické podobě. Je kompletována na formuláři V 26-01 statistický Roční výkaz o sociální práci s příslušníky marginálních skupin, který zasílá MPSV ČR jednou ročně. Sociální kurátor vyplňuje formulář V 26-01, který pak odesílá elektronickou formou krajskému úřadu k datu, které metodik stanoví (formulář je součástí přílohy č. 4, metodika je z MPSV ČR přikládána každoročně). Materiál se ukládá po dobu 5 let, pak je předáván do archivu, je nutné jej označit ukládacím znakem v souladu se spisovým a skartačním řádem.

Vzdělávací aktivity

Dle zákona o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů č. 312/2002 a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách je sociální kurátor povinen se vzdělávat v rozsahu, který tyto zákony stanovují (viz také kapitola Kompetence sociálních kurátorů v oblasti výkonu koordinační činnosti).

Možnosti spolupráce sociálního kurátora s dalšími subjekty

Spolupráce sociálního kurátora s koordinátorem služeb sociální prevence

V případě, že je v obci zřízena samostatná funkce koordinátora služeb sociální prevence, přechází na něj realizace veškerých koordinačních činností a koordinátor vytváří sociálnímu kurátorovi podmínky, za kterých realizuje přímou práci s klientem. Cílem spolupráce je zabezpečit cílové skupině přístup k celému spektru sociálních služeb a zefektivnit spolupráci v této oblasti²⁴.

Samozřejmou součástí kompetence sociálního kurátora je spolupráce v oblasti plánování sociálních služeb, zejména aktivní účastí v pracovní skupině osoby ohrožené sociálním vyloučením. Zde nejlépe využije své poznatky a zkušenosti s existencí a fungováním sociálních služeb pro svou cílovou skupinu a má možnost přímo ovlivnit dostupnost adekvátních sociálních služeb.

Spolupráce sociálního kurátora s Vězeňskou službou ČR

Vězeňská služba České republiky byla zřízena zákonem České národní rady ve smyslu § 1 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky ze dne 17. listopadu 1992 s účinností od 1. 1. 1993. Vězeňská služba zajišťuje zejména výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody v rozsahu stanoveném zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky ve znění pozdějších předpisů, ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti ČR. Je organizační složkou státu a hospodaří s majetkem státu, který potřebuje k plnění svých úkolů.

Obec umožňuje sociálnímu kurátorovi výkon kontinuální sociální práce s pachateli trestné činnosti, tj. zejména umožnění návštěv klientů ve věznicích a vazebních věznicích, a to během vazby, během výkonu trestu odnětí svobody a před propuštěním z výkonu trestu. Tento způsob sociální práce je zaměřen na předcházení vzniku sekundárních problémů spojených s uvězněním a zejména další trestnou činností.

Cílem spolupráce sociálního kurátora s VS ČR je především zabezpečení podmínek pro kontinuální práci s pachateli trestné činnosti. Tohoto cíle je dosahováno prostřednictvím aktivní práce s klienty ve výkonu trestu odnětí svobody, jako jsou vzdělávací skupiny v rámci sociálně právního poradenství pro odsouzené, individuální pohovory s odsouzenými, součinností a zprostředkováním informací sociálním pracovníkům věznic a vazebních věznic (dále jen věznic) o sociálním prostředí klientů ve výkonu trestu odnětí svobody a o aktuální nabídce poskytovaných služeb v regionu.

VS ČR zajišťuje včasné oznámení o začátku a konci výkonu trestu a o případných změnách, které se klientů ve výkonu trestu odnětí svobody týkají – prostřednictvím tzv. hlášenek. VS ČR podle potřeby informuje sociálního kurátora o aktuálních změnách ve VS (např. reprofilace věznic).

Vězeňská služba poskytuje sociálním kurátorům a metodikům sociální prevence informace. Předávání informací lze rozdělit na:

- Poskytování informací na vyžádání, kdy příslušný pracovník vznesl na konkrétní věznicu dotaz (např. na pracovní zařazení při výkonu trestu odnětí svobody, na chování odsouzeného apod.) telefonicky s uvedením aktuálního hesla VS nebo písemně. Dotazy lze adresovat správnímu oddělení věznic, které vedou evidenci osobních spisů odsouzeného nebo obviněného, sociálnímu pracovníkovi věznice, případně ekonomickému oddělení (v otázkách pracovního zařazení, odměny za práci atd.). Odpovědi jsou sociálním kurátorům, případně metodikům sociální prevence poskytnuty po posouzení tzv. oprávněného zájmu písemně nebo telefonicky.
- Poskytování nevyžádaných informací (tj. aniž by o ně oprávněný subjekt žádal) je upraveno nařízením GR VS ČR č. 40/2000, kde je v § 54 a § 55 uloženo do 3 pracovních dnů od změny oznámit (povinnost se vztahuje jen na osoby, které mají trvalý pobyt na území České republiky) skutečnosti podléhající oznamovací povinnosti:
 - a) přijetí osoby do výkonu vazby (včetně osob vydaných a předaných z ciziny), příp. převod z výkonu trestu do výkonu vazby nebo převod z vazby do jiné vazby,
 - b) přijetí osoby do výkonu trestu a převod z výkonu vazby do výkonu trestu,
 - c) trvalé přemístění do jiné věznice (hlásí správní oddělení té věznice, do které byl vězeň dodán),
 - d) úmrtí vězně,
 - e) udělení přerušení trestu ředitelem věznice správní oddělení oznámí předem sociálnímu kurátorovi, v jehož obvodu se bude odsouzený zdržovat,
 - f) přerušení trestu soudem,
 - g) nařízení dalšího trestu,
 - h) změna stanoveného konce trestu s uvedením důvodu, proč ke změně došlo (např. snížení délky trestu amnestií nebo novelou zákona, změna konce trestu z důvodu útěku nebo opožděného návratu z uděleného přerušení výkonu trestu nebo povoleného opuštění věznice, zápočet dříve vykonané vazby nebo trestu),
 - i) Oznámení o nadcházejícím propuštění osoby z výkonu trestu (nejpozději jeden měsíc před skončením výkonu trestu) - v případě, že se odsouzený po propuštění z výkonu trestu nehodlá vrátit do trvalého bydliště, zašle správní oddělení jeden výtisk Oznámení o nadcházejícím propuštění osoby z výkonu trestu navíc sociálnímu kurátorovi do místa nově zvoleného pobytu. Jestliže dojde k neočekávanému propuštění odsouzeného z výkonu trestu, předá správní oddělení jeden výtisk Oznámení o nadcházejícím propuštění osoby

²⁴ Například zajistí spolupráci mezi zařízením nestátní neziskové organizace (př.: Charitní dům pro lidi bez domova, který poskytuje nocleh, ubytování a další služby osobám ohroženým sociálním vyloučením, kontaktní centra aj.) se sociálními kurátory, včetně organizování společných setkání zástupců NNO a sociálních kurátorů a aktivního zapojení NNO do procesu komunitního plánování.

z výkonu trestu navíc pro sociálního kurátora odsouzenému při propuštění přímo do ruky.

j) propuštění z výkonu vazby,

k) v případě, že odsouzený byl propuštěn v jiný den, než který byl uveden v Oznámení o nadcházejícím propuštění osoby z výkonu trestu, zašle správní oddělení hlášení o propuštění z výkonu trestu.

Další doporučené formy spolupráce:

- sociální kurátor je členem poradního sboru ředitele věznice,
- spolupráce na projektech s věznicí,
- pracovníci věznic mohou být členy pracovních skupin a participovat ve skupině komunitního plánování.

Spolupráce sociálního kurátora s Probační a mediační službou (PMS)

Spolupráce s Probační a mediační službou je orientována jak na odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody (zejména příprava na podmíněné propuštění s dohledem – parole), tak na odsouzené na svobodě (podmíněné odsouzení s dohledem – probace, včetně resocializačních programů).

Práce úředníka a asistenta PMS je upravena zejm. zákonem č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, který definuje dva klíčové pojmy pro práci PMS – probaci a mediaci.

Probaci vymezuje jako organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen obviněný), kontrolu výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních a společenských vztahů. Cílem probace je tak zamezení rizika recidivy a dosažení vedení řádného života.

Mediací se pro účely zákona o PMS rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediace lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.

Náplní práce úředníků a asistentů PMS je příprava podkladů pro možnost uplatnění alternativních způsobů řešení trestné činnosti, provádění mediací

mezi pachatelem a poškozeným a vykonávání dohledu, tj. účinné kontroly výkonu alternativních trestů.

Klienti – obvinění, spolupracují s PMS buď dobrovolně (především v rámci tzv. fáze před rozhodnutím státního zástupce nebo soudu např. v rámci mediace mezi obětí a pachatelem, či dalších činností směřujících k urovnání konfliktního stavu) nebo je jim kontakt s PMS uložen jako povinnost na základě rozhodnutí státního zástupce/soudce (např. při nahrazení vazby dohledem, při dohledu v rámci podmíněného odsouzení nebo podmíněného propuštění). Úředníci a asistenti PMS pracují s obviněnými:

- kterým byl uložen alternativní trest, zejména trest obecně prospěšných prací nebo alternativní trest spojený s výkonem dohledu,
- kteří byli podmíněně propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody a byl jim zároveň uložen dohled PMS,
- kteří byli propuštěni z výkonu vazby za současného uložení dohledu PMS,
- mladistvými, kteří spáchali provinění a kterým bylo např. uloženo výchovné nebo trestní opatření, případně ochranné opatření (stejně tak PMS spolupracuje s mladistvými a jejich rodinami v rámci přípravy podkladů pro rozhodnutí o uložení některého z možných opatření),
- dětmi mladšími 15 let, které se dopustily činu jinak trestného a kterým bylo uloženo některé z možných opatření (PMS spolupracuje s dětmi mladšími 15 let a jejich rodinami a rovněž v úzké součinnosti s OSPOD ještě před uložením některého z možných opatření).

Úředníci a asistenti PMS v rámci svých pracovních činností spolupracují také s klienty – poškozenými, kterým zprostředkovávají potřebné informace vztahující se k trestnímu řízení, nabízí jim možnost mediace, zprostředkovávají jim kontakty na potřebné sociální a další služby.

V rámci zajištění efektivní případové práce spolupracují úředníci a asistenti PMS s dalšími subjekty (státními i nestátními), např. se sociálními pracovníky, psychology, poskytovateli sociálních a jiných služeb, poskytovateli probačních programů, se vzdělávacími zařízeními apod.

Pokud sociálního kurátora kontaktuje klient, kterému byl soudně nařízen dohled PMS, pracovník této osobě může zprostředkovat kontakt na místně příslušného úředníka PMS. Ve fázi před podmíněným propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody může být sociální kurátor v kontaktu se střediskem PMS v rámci vzájemně užitečné spolupráce při přípravě stanoviska PMS k žádosti o podmíněné propuštění, a to s ohledem na společnou cílovou skupinu klientů.

PMS primárně neposkytuje věcnou ani finanční pomoc, nezařizuje záležitosti spojené s ubytováním, zaměstnáním a materiálním zabezpečením, ale v případě potřeby zprostředkovává klientovi kompetentní pomoc a služby. Dospělí klienti PMS docházejí na pravidelné povinné konzultace do středisek PMS, úředníci a asistenti PMS ale mají rovněž kompetenci navštěvovat klienta i v místě jeho bydliště, resp. PMS je oprávněna v rámci výkonu dohledu klienta navštívit v místě jeho bydliště²⁵.

Spolupráce sociálního kurátora s orgány sociálně právní ochrany dětí a školskými zařízeními

Sociální kurátor úzce spolupracuje v případě mladých dospělých klientů, kterým končí ústavní nebo ochranná výchova z důvodu dosažení zletilosti:

- a) s orgány sociálně právní ochrany dětí,
- b) se školským zařízením, v němž je dítě umístěno.

S oběma partnery se dohodne na řešení úkolů, které je nutno řešit před propuštěním a po propuštění. Za optimální se považuje návštěva klienta sociálním kurátorem v zařízení cca 3 – 6 měsíců před propuštěním (podle závažnosti jeho problémů). Pomoc sociálního kurátora slouží k začlenění mladého člověka do běžné společnosti; přirozeným partnerem je např. Dům na půl cesty.

Spolupráce sociálního kurátora se zdravotnickými zařízeními

Někteří klienti sociálního kurátora nejsou v evidenci praktických lékařů a nemají zajištěnu preventivní zdravotní péči. Je jim poskytována zdravotní péče pouze v akutních případech. Dle čl. 31 Listiny základních práv a svobod má však každý právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon. Sociální kurátor by měl proto sledovat, zda mají jeho klienti např. přístup ke zdravotní péči. Jedná-li se o osoby dle § 7 zákona č. 48/1997, o veřejném zdravotním pojištění (důchodci, nezaměstnaní), jsou státními pojištěnci a mají práva na zdravotní péči v rozsahu § 11 cit. zákona.

Sociální kurátor v rámci programu individuálního motivačního postupu by měl tedy pomáhat klientovi v přístupu ke zdravotní péči dle § 11 odst. 1 písm. b) zákona č. 48/1997 Sb. a spolupracovat se zdravotní pojišťovnou či registrujícím krajským úřadem.

Spolupráce sociálního kurátora s úřady práce

Cílem této spolupráce je přispět ke zvýšení zaměstnanosti osob se ztíženým postavením na trhu práce, mezi něž klienti sociálního kurátora bezesporu patří. Tato aktivita by mohla být realizována v rámci poradního sboru úřadu práce dle

§ 7 odst. 4 zákona č. 435/2004 Sb., který by měl plnit mj. i úkoly dle § 8 odst. 1 písm. c) cit. zákona.

Sociální kurátor si vyměňuje informace převážně o klientech, kteří z nejrůznějších důvodů mají problém s komunikací s touto institucí, podniká takové kroky, kterými preventivně předchází konfliktním situacím nebo sankčnímu vyřazení z evidence úřadu práce. V některých případech po domluvě s úřadem práce a souhlasem klienta se účastní jednotlivých sezení.

Spolupráce sociálního kurátora s místní samosprávou a s poskytovateli služeb

V rámci spolupráce s místní samosprávou se sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti účastní relevantních jednání jednotlivých odborů (např. bytový odbor) či rady města, kde poskytuje informace o potřebách v lokalitě, vysvětluje a obhajuje potřeby a zájmy cílové skupiny a poukazuje na možnosti jejich saturace v rámci grantové politiky města a dalších zdrojů (např. ESF a dalších). Konkrétním příkladem realizace této spolupráce je sociální práce se skupinou neplatičů nájemného²⁶ na základě Komentáře MPSV ČR č. 5/2000²⁷.

Cílem spolupráce sociálního kurátora pověřeného výkonem koordinační činnosti s NNO a poskytovateli sociálních a jiných služeb v regionu je vytváření sítí zařízení, které by odpovídaly potřebám klientů.

²⁵ Mladistvé a děti do 15 let je PMS povinná pravidelně navštěvovat i v jejich domácím prostředí a ve škole.

²⁶ V rámci této spolupráce hledá možnost uplatnění § 687 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku - možnost sjednání smlouvy mezi správcí bytového fondu a klienty o předání bytů nezpůsobilých pro řádné užívání za účelem rekonstrukce. Nájemce se dohodne s pronajímatelem, že sám provede úpravy předávaného bytu.

²⁷ Komentář č. 5/2000: Metodický postup při sociální práci se skupinou neplatičů nájemného a úhrady za plnění poskytovaná v souvislosti s užíváním bytu.

Kompetence metodiků sociální prevence

Kompetence metodiků vyplývají z § 67 odst. 1, písm. c) zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), kde se ukládá krajskému úřadu povinnost poskytovat odbornou a metodickou pomoc obcím, v písmenu e) pak organizovat kontrolu výkonu přenesené působnosti obcí²⁸.

Vymezení kompetencí metodika sociální prevence

Ve vztahu k sociálním kurátorům spočívá jeho činnost zejména v jejich metodickém vedení²⁹:

- metodik svolává a iniciuje pravidelná setkání se sociálními kurátory,
- provádí metodické dohlídky,
- zjišťuje vzdělávací potřeby sociálních kurátorů a na základě zjištění zprostředkovává odborné semináře a účast na celoživotním vzdělávání,
- zprostředkovává sociálním kurátorům supervizi odborníkem s příslušným výcvikem,
- monitoruje na úrovni kraje cíle a opatření vytýčená v rámci komunitního plánování jednotlivých obcí pro cílovou skupinu osob ohrožených sociálním vyloučením,
- dohlíží, aby cíle a opatření vytýčená v rámci komunitního plánování jednotlivých obcí pro cílovou skupinu osob ohrožených sociálním vyloučením byla zveřejněna na Informačním portálu a databázi služeb sociální prevence (vkládání dat domlouvá se sociálními kurátory pověřenými výkonem koordinační činnosti),
- poskytuje hesla Vězeňské služby,
- zveřejňuje aktuality na Informačním portálu a databázi služeb sociální prevence,
- zprostředkovává setkání sociálním kurátorům s dalšími subjekty na úrovni kraje,
- zajišťuje jednotnost pracovních postupů sociálních kurátorů v kraji,
- informuje sociální kurátory o legislativních změnách a zprostředkovává výklad těchto změn,
- dohlíží nad aktuálností adresáře sociálních kurátorů v kraji a informuje o jeho změnách.

Ve vztahu k MPSV ČR:

- průběžně informuje MPSV ČR o stavu v regionu,
- zajišťuje tok informací z MPSV ČR až na úroveň sociálních kurátorů a zpět,

- pravidelně v Informačním portálu a databázi služeb sociální prevence aktualizuje údaje o své činnosti,
- připomínkuje návrhy legislativních úprav, které zpracovává z návrhů sociálních kurátorů a dále o nich jedná s MPSV ČR
- zajišťuje sběr a načítání statistických výkazů V 26-01 pro MPSV ČR,
- spolupracuje s dalšími subjekty, které poskytují služby dané cílové skupině.

Vymezení metod realizace jednotlivých činností

Metodické vedení sociálních kurátorů

může mít formu:

- individuální (telefonické konzultace, korespondence, e-mailová konzultace, osobní konzultace na krajském úřadu),
- skupinových setkání,
- vydání metodického pokynu či stanoviska.

Při metodickém vedení metodik sociální prevence:

- Se pravidelně setkává se sociálními kurátory minimálně jedenkrát za dva měsíce, facilituje výměnu zkušeností a vzájemnou pomoc mezi sociálními kurátory, využívá příkladů dobré praxe a práce s kasuistikami, žádá od sociálních kurátorů informace a analytické zprávy o stavu nabídky a poptávky služeb a potřeb cílové skupiny v jejich působnosti.
- Zprostředkovává předávání příkladů dobré praxe a iniciuje jejich uplatňování.
- Zprostředkovává nabídku vzdělávání sociálním kurátorům podle jejich aktuálních potřeb, které mapuje na pravidelných schůzkách a prostřednictvím výzkumů, které realizuje na Informačním portálu a databázi služeb sociální prevence. Sám sociální kurátory seznamuje s novými právními předpisy a dalšími aktuálními informacemi, zprostředkovává inovační kurzy a další vzdělávání podle individuálních potřeb sociálního kurátora a současných podmínek.
- Provádí **metodické dohlídky**. Metodická dohlídka je jednou z forem metodické pomoci, kterou je realizován bod c) odst. 1 § 67 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení). V rámci metodické dohlídky metodik zjišťuje, jak jsou respektovány zákonné předpisy a metodické pokyny, zda nedochází k závažným pochybením při výkonu státní správy v přenesené působnosti. Metodická dohlídka má směřovat k metodické pomoci, k vyjasnění, jak správně konat, a umožňuje včasnou nápravu případných nedostatků. V rámci metodické dohlídky je například zjišťováno:
 - způsob zacházení s citlivými údaji (např. nakládání s hlášenkami v rámci přenesené působnosti, zda jsou zajištěny proti přístupu neoprávněné osoby, v případě potřeby upozorňuje správní oddělení věznic, že jsou

²⁸ Další povinnosti vyplývají krajům ze zákona o sociálních službách, zejm. z § 93 a § 95.

²⁹ Metodické vedení se vztahuje jak na výkon koordinačních činností sociálního kurátora, tak na jeho přímou práci s klienty.

hlášenky zasílány nekompetentnímu úřadu či bez vyznačení jména nebo funkčního místa)

- úroveň koordinace - jak sociální kurátor pomáhá utvářet sociální síť a propojovat služby jednotlivých poskytovatelů služeb osobám ohroženým sociálním vyloučením, zda sociální kurátor vede evidenci poskytovatelů služeb, zná kontaktní osoby a tyto údaje pravidelně aktualizuje,
- jak sociální kurátor zjišťuje potřeby klientů, poskytovatelů sociálních služeb a obce či komunity. V obcích, kde je realizováno komunitní plánování sociálních služeb, zjišťuje participaci sociálního kurátora v komunitním plánování sociálních služeb (či obdobném plánu strategického rozvoje sociálních služeb).

Výstupem z metodické dohlídky je zápis, který je konstatováním zjištěných skutečností a případných zjištěných nedostatků, může obsahovat také konkrétní metodická doporučení směrem ke zkvalitnění činností sociálního kurátora. Zápis slouží pro další potřebu metodika i sociálního kurátora. Zápis je informativní, nemá právní závaznost. Metodik tímto způsobem získává přehled o způsobu práce sociálních kurátorů, o obvyklé praxi a zavedených postupech na daném úřadě, sociální kurátor získává podněty k další činnosti, zkvalitnění výkonu a nápravě zjištěných nedostatků. Tento typ metodické pomoci je vhodný např. tam, kde do funkce nastoupí nový pracovník:

- zprostředkovává supervizi nebo jiné zdroje odborného růstu a psychohygieny – metodik poskytuje kontakty na supervizory;
- poskytuje hesla Vězeňské služby: metodik si nastuduje metodický list o poskytování hesel vězeňské služby a při své práci dodržuje postupy v něm stanovené. Hesla slouží ke komunikaci s Centrální evidencí vězňů. Metodik při poskytování hesla postupuje podle metodického doporučení MPSV ČR ke komunikaci s Centrální evidencí vězňů pomocí hesel a při poskytování hesla sociálnímu kurátorovi dodržuje pravidla v něm stanovená. Hesla slouží k telefonickému získání informace, nezbytné pro výkon funkce sociálního kurátora. V případě, že informaci není nezbytné získat okamžitě, je možné též použít listovní styk. Při nakládání s osobními údaji klientů je bezpodmínečně nutné respektovat zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Metodik není oprávněn sdělit heslo jiné osobě než sociálnímu kurátorovi. Při předávání a využívání hesla nesmí dojít k jeho zneužití a k uniku informací. Heslo nelze použít v přítomnosti neoprávněné osoby (telefonické poskytování informací před další osobou) a nemůže být volně přístupné na nezabezpečeném místě.

Ve vztahu k MPSV ČR pak metodik sociální prevence zejména:

- Průběžně informuje MPSV ČR o stavu v regionu na základě informací získaných zejména v kontaktu se sociálními kurátory z podnětu MPSV ČR, ve smyslu cílených dotazů a iniciativ MPSV ČR.

- Zpracovává informace o stavu v regionu vyžádané od sociálních kurátorů, tyto zprávy vyhodnotí a zpracuje spolu s údaji z Informačního portálu a databáze služeb sociální prevence a souhrnnou zprávu zasílá na MPSV ČR.
- Zajišťuje tok informací z MPSV ČR až na úroveň sociálních kurátorů, kdy metodik pracuje jako spojovací článek pro přenos informací mezi MPSV ČR a sociálními kurátory, případně poskytovateli sociálních služeb. Informace zprostředkovává prostřednictvím osobních setkání, metodických pokynů atd.
- Připomínkuje návrhy legislativních úprav, které zpracovává z návrhů sociálních kurátorů a na tomto poli s MPSV ČR dále jedná.
- Zajišťuje sběr a načítání statistických výkazů V 26-01 (příloha č. 4) pro MPSV ČR. Výkazy se vybírají jednou ročně od krajů, které je získávají od příslušných obcí. Krajský úřad stanoví sociálním kurátorům termín odevzdání V 26-01. Výkaz se zabývá podporou marginalizovaných skupin, například osob propuštěných z vězení a osob, které byly propuštěny z ústavní nebo ochranné výchovy. Mezi shromažďované údaje patří počty aktuálních případů, typ poskytnuté pomoci (dávky mimořádné okamžité pomoci, věcné dávky atd.).³⁰

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR je centrální orgán státní správy odpovědný za sběr statistických údajů o sociální péči a sociální ochraně v ČR. Statistické údaje ministerstvo využívá pro účely analýz a plánování a tvoří také samostatné programy sociální ochrany. Hrají tak důležitou roli při zavádění Evropského systému jednotných statistik sociální ochrany (ESSPROS) v České republice.

Od vstupu České republiky do EU v květnu 2004 je MPSV ČR na základě nařízení Rady (ES) č. 322/97 o statistice zodpovědné za poskytování evropských statistických dat o celé oblasti sociální ochrany v rámci ESSPROSu. MPSV ČR musí pak dále data poskytovat přímo Eurostatu.

Povinností metodika sociální prevence je dále:

- Spolupráce s dalšími subjekty, které poskytují sociální služby dané cílové skupině. Metodik navazuje kontakty a spolupracuje se středisky PMS v daném regionu, s VS ČR a dalšími organizacemi. Upozorňuje samosprávné orgány kraje na nedostatky v poskytování sociální pomoci sociálně vyloučeným osobám a osobám ohroženým sociálním vyloučením.
- Sebevzdělávání – metodik se seznamuje s novými právními předpisy či jejich úpravami, a to jak z vlastního podnětu, tak i z podnětů přicházejících z okolí (krajský úřad, MPSV ČR, sociální kurátoři atd.).
- Zapojení do procesu tvorby plánu rozvoje kraje - na základě informací získaných od sociálních kurátorů dává podněty k doplnění a dopracování plánu rozvoje kraje.

³⁰ Kontaktní osobou na Oddělení statistické metodiky a rozborů MPSV ČR pro roční výkaz V 26-01 je Ing. Věra Janečková, telefon: 221 922 449, Email: vera.janeckova@mpsv.cz

Možnosti spolupráce metodika sociální prevence s dalšími subjekty

Cílem spolupráce metodiků s dalšími subjekty je zajištění kvality a systémovosti kontinuální pomoci sociálně vyloučeným osobám a osobám ohroženým sociálním vyloučením. V rámci tohoto cíle metodici spolupracují zejména s:

• Vězeňskou službou ČR

Cílem spolupráce metodiků s VS ČR je zajištění kontinuální sociální práce s osobami sociálně vyloučenými a osobami sociálním vyloučením ohroženými – systémové práce především s vězněnými a propuštěnými klienty. Sociální služba v rámci VS ČR je poskytována sociálními pracovníky věznic a vazebních věznic, které metodicky řídí a jejichž činnost kontroluje metodik³¹. Metodik je pracovníkem Odboru výkonu vazby a trestu Generálního ředitelství VS ČR. Minimálně jednou ročně svolává porady sociálních pracovníků, popřípadě odborné semináře k určitým tématům. Spolupráce může být navázána a následně udržována na těchto setkáních, případně naopak na akcích pořádaných metodiky.

• Probační a mediační službou

Metodik spolupracuje zejména s Oddělením pro koncepční, analytické a metodické činnosti PMS a s krajským metodickým koordinátorem PMS.

Kontrola výkonu přenesené působnosti na úseku pomoci sociálně vyloučeným osobám a osobám ohroženým sociálním vyloučením.

Krajský úřad organizuje podle §67 odst. 1 písmeno e) zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení) ve znění pozdějších předpisů kontroly výkonu přenesené působnosti obcí. Kontrolou výkonu přenesené působnosti na úseku pomoci sociálně vyloučeným osobám a osobám ohroženým sociálním vyloučením může být pověřen metodik nebo jiní pracovníci krajského úřadu (dáno organizační strukturou úřadu, odborností a zařazením metodika, předmětem a rozsahem prováděné kontroly). Kontrola se řídí § 129 a § 129b zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů.

Výstupem z kontroly je protokol o výsledku kontroly přenesené působnosti. Protokol má náležitosti stanovené zákonem č. 129/2000 Sb. S výsledkem kontroly je stejnopisem protokolu seznámen tajemník obce. V případě, že tato funkce není v obci zřízena, je s protokolem seznámen starosta obce popř. jím pověřený zástupce. V případě pochybení je požadavek na odstranění nedostatků následován opětovnou kontrolou.

³¹ V současné době vykonává tuto činnost Mgr. Iva Vojtková, metodička výkonu vazby a trestu

Příklady dobré praxe

I. Příklad dobré praxe ve Zlínském kraji

Ing. Petr Pala³², metodik sociální prevence Krajský úřad Zlín

1. Název: Metodické vedení sociálních kurátorů ve Zlínském kraji

2. Popis lokality

Zlínský kraj je pokryt prostorově poměrně rovnoměrně rozloženou sítí azylových domů, ubytoven a nocleháren. Dále zde poskytují své sociální služby dva domy na půli cesty, několik nízkoprahových denních center a středisek sociální pomoci. Na území kraje působí ve třinácti obcích třetího typu 13 sociálních kurátorů. Problematická dopravní obslužnost, absence velkých městských aglomerací a do velké míry venkovský charakter Zlínského kraje hrají pozitivní roli v tom smyslu, že nedochází ani k nepřiměřenému nárůstu v počtu osob ohrožených sociálním vyloučením, ani se klienti z okolních lokalit nestahují do zlínské oblasti.

3. Shrnutí podstaty dobré praxe

Metodik sociální prevence svolává v průměru 2 - 3 x ročně společnou poradou sociálních kurátorů. Pracovní porady slouží k řešení aktuálních problémů, předávání informací z oboru, metodických doporučení, dále pak ke zprostředkování informací ze setkání metodiků se zástupci MPSV v Praze a k rozboru neobvyklých případů. V závěru porady je příležitost k výměně zkušeností, ke vzájemnému informování o nabídkách školení a jiných připravovaných akcích. Někteří sociální kurátoři využívají možnosti posílat předem své dotazy a podněty (řešené případy) k projednání na poradě. Cenným podkladem pro pracovní porady jsou také poznatky zjištěné při metodických dohlídkách a kontrolách činnosti sociálních kurátorů prováděné na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností. První porada byla pouze lokálního významu, jednalo se o setkání sociálních kurátorů z oblasti bývalého okresu Zlín se zástupci Probační a mediační služby Zlín. Účelem tohoto setkání bylo podrobnější seznámení s postavením a úkoly PMS a navázání spolupráce sociálních kurátorů s PMS. Další porady sociálních kurátorů byly již celokrajské, sloužily především k vyjasnění úkolů a postavení sociálních kurátorů a ke konfrontaci řešených případů.

³² Ing. Petr Pala ukončil výkon činnosti metodika sociální prevence k 31. 6. 2006

Nejvíce používanou formou metodického vedení je písemná forma prostřednictvím e-mailové pošty, tuto formu využívají také sociální kurátoři v těch případech, kdy potřebují konzultaci ohledně správnosti zvoleného řešení nebo postupu při řešení problému. E-mailová pošta je také metodikem využívána tehdy, kdy je zapotřebí od sociálních kurátorů zjistit údaje požadované MPSV ČR nebo potřebné pro další metodickou činnost.

Jednoznačně jako velmi přínosnou pro praxi hodnotí všichni zúčastnění diskusní konferenci „Pandora“, která je bohatým zdrojem informací, výkladů a dobrých řešení.

4. Účastníci a spolupráce s dalšími subjekty

Ačkoli na území Zlínského kraje není žádná věznice, navazují sociální kurátoři spolu s metodikem sociální prevence spolupráci s Vězeňskou službou ČR a zúčastňují se společných setkání, organizovaných VS ČR. Protože na tato setkání jsou často zváni zástupci PMS, jsou současně příležitostí k získání aktuálních informací z oblasti působnosti PMS, o změnách v právních předpisech, novinkách v oblasti praxe při zprostředkování alternativních způsobů řešení trestné činnosti a v oblasti řešení sporů mezi obviněnými a odsouzenými.

5. Formy spolupráce a dosavadní výsledky a efekt

Sociální kurátoři Zlínského kraje jsou iniciativní v navazování kontaktů s relevantními institucemi v rámci sociální sítě, spolupracují s poskytovateli sociálních služeb i mezi sebou vzájemně. Ve svých regionech spolupracují s místně příslušnou PMS, navazují také spolupráci s NNO a církevními organizacemi.

Metodik sociální prevence se účastní některých významnějších akcí a setkání sociálních kurátorů (na které jsou zváni sociální kurátoři z celé ČR) spolu se sociálními kurátory Zlínského kraje (např. setkání v Mírově, seminář v Novém Městě na Moravě, setkání koordinátorů ve věznici Rýnovice). Tato setkání jsou příležitostí k neformálním rozhovorům a k získání poznatků o aktuálních problémech.

Zpětnou vazbu o způsobu a kvalitě výkonu státní správy sociálním kurátorem poskytují metodické dohlídky a kontroly a jsou podkladem pro další metodickou činnost. Metodik sociální prevence provádí kontrolu výkonu přenesené působnosti na úseku péče o osoby ohrožené sociálním vyloučením. Předmětem kontroly je dodržování zákonných norem a předpisů. Kontroly probíhají podle předem připraveného ročního plánu kontrol tak, že v průběhu kalendářního roku jsou provedeny čtyři kontroly. Dalším podkladem a zdrojem informací pro následnou metodickou činnost jsou metodické dohlídky, prováděné na pracovištích sociálních kurátorů, které však ztrácejí v současné době na významu. Zpočátku sloužily metodické dohlídky také ke zmapování situace, jak probíhá praxe převzatá z bývalých okresních úřadů, jaké jsou rozdíly

mezi těmito územními celky a také k ujasnění koncepce a v rámci možností ke sjednocení praxe. Metodik sociální prevence tak získává přehled o způsobu práce sociálních kurátorů, o obvyklé praxi a zavedených postupech na daném úřadě. V současné době jsou metodické dohlídky využívány zejména při nástupu nového pracovníka do funkce sociálního kurátora.

Metodik sociální prevence také zajišťuje vzdělávání dle aktuálních potřeb sociálních kurátorů. Příprava seminářů a dvoudenních školení je však organizačně a časově značně náročná, a protože metodik působí na oddělení dávek sociální péče, jsou některá školení (např. dvoudenní nácvik komunikačních dovedností) nabízena současně také pracovníkům oddělení dávek městského úřadu, na některá školení se hlásili i kurátoři pro mládež. V letech 2003-2005 byla uskutečněna následující školení³³:

- 2x Sociálně patologické jevy
- 2x Jednání s problémovými klienty I
- 2x Základy komunikace a sociálních dovedností I
- Forenzní psychologie I

Obsah semináře: socializace a její poruchy, poruchy chování a adaptace, kriminalita jako sociálně patologický jev (příčiny, druhy, prevence), sociální skupiny, patologické sociální skupiny, organizovaná kriminalita, základy psychologie davu.

- Forenzní psychologie II

Obsah semináře: historie zkoumání zločinnosti i trestání, osobnost pachatele, motivace kriminálního jednání, agrese, úvod do psychopatologie.

- Forenzní psychologie III

Obsah semináře: psychologie výslechu a výpovědi, úvod do psychologického profilování, penitenciární psychologie (problematiky věznění, psychologické a sociální důsledky výkonu trestu odnětí svobody a vazby atd.).

6. Udržitelnost pozitivních výsledků

Metodické vedení sociálních kurátorů je realizovatelné, pokud metodik sociální prevence pracuje na takový úvazek, který mu umožňuje tyto úkoly vykonávat.

7. Mimořádné a další výdaje/ vklady, které dobrá praxe vyžaduje

Organizace vzdělávacích seminářů je náročná na finanční prostředky a organizaci.

Tato dobrá praxe vyžaduje takové úvazky metodika sociální prevence a sociálních kurátorů, aby mohli popsané aktivity vykonávat.

³³ Financováno z rozpočtu sociálního odboru.

8. Rizika

Určitá rizika spočívají v zahlcení sociálních kurátorů dalšími funkcemi a úkoly a z toho plynoucího nedostatku času pro vlastní koordinaci a pro iniciování vzniku nových služeb, zkvalitňování dosavadních služeb a vyhledávání dalších partnerů ke spolupráci. Převažuje pak řešení jen neodkladných a termínovaných úkolů a kumulace funkcí se tak stává překážkou tvořivé a iniciační činnosti.

Dalším úskalím jsou časté personální změny na obcích (obměny sociálních kurátorů), na některých místech se vystřídali v průběhu tří let 2 až 3 sociální kurátoři. Z toho vyplývá potřeba vracet se znovu ke starým (pro ostatní již řešeným) věcem a problémům.

9. Pojmenování specifik dobré praxe

Podstata praxe ve Zlínském kraji spočívá v otevřenosti ke kooperaci a dlouhodobém a koncepčním metodickém vedení sociálních kurátorů. Neméně důležitá je neformální spolupráce zúčastněných subjektů.

II. Příklad dobré praxe v Ostravě

Mgr. Ivana Nesětová, vedoucí oddělení sociální prevence
Magistrát města Ostravy (MMO)

1. Název: Dobrá praxe v Ostravě - komunitní plánování

2. Popis lokality

Město Ostrava je statutárním městem, které je členěno na městské části. Má cca 320 000 obyvatel. V rámci ročních výkazů o sociální práci s příslušníky marginálních skupin vykazuje za rok 2005 celkem 2 891 klientů sociálních kurátorů, z toho 1 132 klientů propuštěných z vězení. Sociální kurátoři jsou soustředěni na Oddělení sociální prevence OSVZ MMO. Celkem je na oddělení 7 sociálních kurátorů. Cílovou skupinu sociálních kurátorů zastupoval v procesu komunitního plánování do konce roku 2006 vedoucí sociálních kurátorů v roli koordinátora sociální péče o osoby společensky nepřizpůsobené³⁴. Od ledna 2007 tuto činnost již nevykonává vedoucí sociálních kurátorů, ale provádí ji další sociální kurátor, rovněž pověřený výkonem koordinační činnosti.

3. Shrnutí podstaty dobré praxe

V roce 2003 začal OSVZ MMO společně se zástupci NNO připravovat komunitní plán rozvoje sociálních služeb ve městě. Do vzdělávání o komunitním plánování, které bylo realizováno již v roce 2003, byl začleněn i sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti. V listopadu téhož roku došlo k vytváření pracovních skupin pro jednotlivé cílové skupiny obyvatel. Byla vytvořena pracovní skupina Občané společensky nepřizpůsobení a sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti zaujal roli kontaktní osoby v této skupině. Aktivně zabezpečoval zadání sociologických šetření, stavbu pracovní skupiny a kontakt a oslovování jednotlivých institucí, aktivně participoval na specifikaci potřeb cílové skupiny, na návrhu řešení, tvorbě cílů a opatření řešení jednotlivých potřeb v lokalitě. Zapojením sociálního kurátora pověřeného výkonem koordinační činnosti do procesu komunitního plánování rozvoje sociálních služeb dochází k optimálnímu naplnění jeho pracovních povinností v oblasti koordinačních aktivit (vyhodnocování funkčnosti a efektivnosti služeb, analýza dat, návrhy řešení, zajišťování spolupráce s institucemi atp.).

První Komunitní plán rozvoje sociálních služeb ve městě Ostrava do roku 2006 je závazným dokumentem města, aktivní role sociálního kurátora pověřeného výkonem koordinační činnosti je neodmyslitelnou součástí tohoto procesu.

³⁴ Dle současné terminologie se jedná o sociálního kurátora pověřeného výkonem koordinační činnosti.

4. Účastníci a spolupráce s dalšími subjekty

Na práci pracovní skupiny se podílí zástupci jednotlivých oddělení OSVZ, Policie ČR, Probační a mediační služby, úřadu práce, Městské policie, Vězeňské služby, zdravotnických zařízení, zástupci všech NNO, které pracují s cílovou skupinou, a občané – uživatelé. Zvažuje se zapojení zástupce krajského úřadu a fyzických osob - např. vlastníků domů atp.

Zástupci jednotlivých institucí při formování a vzniku pracovní skupiny vyvíjeli tyto činnosti:

- volili společně manažera pracovní skupiny,
- společně definovali chybějící zástupce institucí ve skupině,
- společně vydefinovali cílovou skupinu občanů, které se bude jejich činnost týkat,
- společně realizovali pod vedením odborníka SWOT analýzu,
- zástupci jednotlivých NNO zpracovali informace a data o svých organizacích dle předem stanoveného formátu a tato data dali k dispozici pracovní skupině - prostřednictvím manažera a kontaktní osoby pracovní skupiny, kteří vypracovali ucelený materiál,

OSVZ nechal v rámci komunitního plánování vypracovat sociodemografickou analýzu a její data dal pracovní skupině k dispozici:

- každý člen pracovní skupiny se pokusil oslovit a pozvat uživatele – klienta do pracovní skupiny,
- společně vydefinovali potřeby cílové skupiny,
- společně vydefinovali stávající služby pro cílovou skupinu,
- společně vydefinovali chybějící služby pro cílovou skupinu,
- společně vydefinovali nefungující nebo nepotřebné služby,
- společně vydefinovali cíle a opatření pro cílovou skupinu, které budou do roku 2006 naplňovat,
- kontaktní osoba - sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti – prosadil do grantového systému města, aby cíle a opatření byly vyhlášeny jako témata grantů,
- jednotliví zástupci NNO v rámci svých organizací vypracovali projekty dle cílů a opatření a v souladu s tématy, které OSVZ MMO byly na dané téma v rámci grantového řízení vyhlášeny, a tohoto řízení se NNO účastnily.

5. Formy spolupráce

Pracovní skupina má přesně definovaný plán práce – setkání, rozdělení rolí a úkolů ve skupině. Informace si předává ústně, písemně i elektronickou formou. Systémově jsou rozšiřovány informace o výzvách, projektech, chybějících službách a navrhovaných řešeních.

6. Dosavadní výsledky a efekt

Výsledkem jsou přesné informace o lokalitě z pohledu chybějících služeb, potřeb klientů, nevyhovujících služeb. Dále možnost podílet se a aktivně participovat na tvorbě grantových témat města, možnost monitorování činností jednotlivých NNO, operativně řešit jakékoli problémy související s cílovou skupinou ihned na nejbližším pracovním jednání skupiny, osobní kontakt a zkvalitnění spolupráce se všemi zástupci jednotlivých institucí a možnost tyto informace kreativně přenést sociálním kurátorům.

Oficiálním výsledkem pracovní skupiny jsou cíle a opatření do roku 2006:

Cíl 1 – podpořit nezávislé bydlení

- Opatření 1.1 – vytvořit systém prevence ztráty bydlení
- Opatření 1.2 – vytvoření chráněného bydlení pro sociálně znevýhodněné občany, především rodiny – bydlení s kontraktem
- Opatření 1.3 – vytvoření podporovaného bydlení pro sociálně znevýhodněné občany, především rodiny – startovací byty

Cíl 2 – rozšířit služby azylových domů

- Opatření 2.1 – zřízení azylového domu pro rodiny bez přístřeší

Cíl 3 – zajistit služby stravování, hygieny, oblečení a noclehu pro osoby společensky nepřizpůsobené

- Opatření 3.1 – nízkoprahové denní centrum s noclehárnou pro osoby bez přístřeší

Cíl 4 – podpořit zaměstnání

- Opatření 4.1 – dílny pro obtížně zaměstnatelné občany a občany, kteří o získání práce neusilují
- Opatření 4.2 – přechodné zaměstnání pro občany, kteří potřebují osobní individuální pomoc při získání a udržení pracovního místa

Cíl 5 – rozšířit krizové služby

- Opatření 5.1 – zřízení krizové intervence pro osoby závislé na alkoholu

Cíl 6 – vzdělávat, vychovávat – bez opatření, protože ta jsou obsažena v předcházejících opatřeních

V současné době pracovní skupina pracuje na realizaci cílů a opatření, na podpoře jednotlivých NNO při psaní projektů a získávání informací o možnosti zapojit se do různých grantových schémát.

7. Udržitelnost pozitivních výsledků a přenositelnost

Komunitní plán je nekonečný proces, již nyní se ve městě Ostrava připravuje 2. komunitní plán rozvoje sociálních služeb ve městě Ostrava. Tím je zajištěna udržitelnost a další rozvoj pozitivních výsledků. Na lokální úrovni se pro skupinu osob ohrožených sociálním vyloučením podařilo propojit v rámci

komunitního plánování uživatele+zadavatele+poskytovatele. Uživatel – v našem případě klienti cílové skupiny, byli přizváni a zapojeni přímo do práce v pracovní skupině. Nejsou stálými členy, ale dle potřeby jsou osloveni a přizváni. Poskytovatel – většinou NNO – zástupci, kteří pracují v pracovní skupině, se podílí na zjišťování, analýze a vyhodnocování potřeb pro danou cílovou skupinu a následně na tvorbě cílů a opatření a tvorbě témat, která budou v rámci grantového systému města vyhlášena. Následně ve svých organizacích participují na realizaci projektů v souladu s cíli, opatřeními a vyhlášenými tématy, zapojují se do grantového schématu města a v případě, že byli úspěšní, obdrží finanční dotaci, realizují projekt, poskytují MMO informace a spolupracují při monitorování a kontrole ze strany MMO, závěrem skládají účty MMO. Zadavatel – MMO – vyhláší témata grantového systému v souladu s cíli a opatřeními pracovní skupiny, realizuje pro NNO vzdělávání, poskytuje informace a individuální konzultace, zprostředkovává kontakty a v neposlední řadě na základě uzavřeného grantového řízení poskytne finance, monitoruje realizaci projektů a provádí kontrolu.

8. Mimořádné a další výdaje/ vklady, které dobrá praxe vyžaduje

Komunitní plán rozvoje sociálních služeb ve městě Ostrava byl hrazen z městských zdrojů³⁵ a jako plnění úkolů v rámci náplně práce zaměstnanců OSVZ.

9. Rizika

Rizikem je, že by v obci nebyla politická vůle pro komunitní plánování, zástupci NNO by nebyli motivováni finančně – granty, kontakty, školení, informace atp., zástupci dalších participujících institucí by nebyli osvědčení a motivováni.

Mezi obecná rizika dále řadíme vyloučení některých NNO z procesu komunitního plánování, vyloučení některých uživatelů z procesu komunitního plánování, nadřazování vlastních cílů NNO před cíli a potřebami uživatelů.

10. Pojmenování specifika dobré praxe

Tato praxe je dobrá svou komplexností, možností dosáhnout sociálního přínosu pro naši cílovou skupinu osob, zmapováním potřeb cílové skupiny, zmapováním stávajících sociálních služeb a chybějících sociálních služeb pro cílovou skupinu, vyhodnocením nepotřebných sociálních služeb pro cílovou skupinu. Důležité je i navazování osobních kontaktů mezi jednotlivými NNO, propojením uživatelů, poskytovatelů a zadavatelů na lokální úrovni a posílení spolupráce mezi jednotlivými institucemi na území města. Komunitní plánování, jako nekonečný proces, přispívá k plánování a realizaci sociálních služeb na lokální úrovni dle skutečných potřeb uživatelů. Aktivní účast sociálních kurátorů pověřených výkonem koordinační činnosti na komunitním plánování je neodmyslitelnou součástí naplnění jejich role – koordinace poskytování sociálních služeb.

III. Příklad dobré praxe ve městě Brně

Mgr. Sylvie Zukalová, sociální kurátorka

Mgr. Martin Petřík, vedoucí oddělení sociální prevence a pomoci

Magistrát města Brna

1. Název: Aktivní vyhledávání TBC u příslušníků rizikových skupin v Brně

2. Popis lokality

Brno je statutárním městem tvořeným 29 městskými částmi, které jsou organizačními jednotkami města. Nejvyšším orgánem městské části v oblasti samostatné působnosti je zastupitelstvo městské části. Magistrát města Brna vykonává přenesenou působnost s výjimkou záležitostí, které patří do působnosti jiného orgánu města. Počet obyvatel k 15. 5. 2007 byl 398 679. Brno je charakteristické rozsáhlou sítí sociálních služeb (jak státní, tak i nestátní organizace).

3. Shrnutí podstaty dobré praxe

Od roku 2005 doposud je Brno zapojeno do pilotního projektu vyhledávání tuberkulózy u příslušníků rizikových skupin, které probíhalo také v Praze, Ostravě a Ústí nad Labem.

Projekt je realizován ve spolupráci s mnoha partnery (sociálními kurátory pověřenými výkonem koordinační činnosti Magistrátu města Brna, nestátní neziskové organizace, Městská policie, zdravotnická zařízení) a vyžaduje vysokou míru koordinace (plán kontaktování klientů v terénu, pevné termíny vyšetření, vyzvedávání poukázek klienty).

Cílovou skupinou projektu jsou příslušníci rizikových skupin, jejichž životní situace a životní styl s sebou přinášejí větší možnost onemocnění TBC. Zejména se jedná o osoby bez přístřeší, žadatele o azyl a ilegální imigranty. Mezi jejich nejčastější problémy patří nedostatek finančních prostředků, život ve špatných hygienických podmínkách, špatný zdravotní stav spojený s nedostatečnou zdravotní péčí (např. diabetes, nádorová onemocnění atd.), nedostatečná výživa, drogová závislost.

4. Účastníci a spolupráce s dalšími subjekty

Hlavním koordinátorem projektu je Krajská hygienická stanice v Brně, společně s Národní jednotkou dohledu nad TBC Fakultní nemocnice v Praze na Bulovce. Dalšími partnery jsou Poliklinika Zahradníková v Brně, oddělení TBC, odbor sociální péče Magistrátu města Brna (sociální kurátoři pověřeni výkonem koordinační činnosti), Městská policie Brno a nestátní neziskové organizace (Armáda spásy, Charita Brno) a azylová zařízení Centra sociálních služeb v Brně.

³⁵ Druhá etapa komunitního plánování, která právě probíhá, je hrazena z finančních prostředků ESF.

Finančně byl projekt zajištěn Magistrátem města Brna z rozpočtových prostředků (motivační stravenky pro jednotlivce a proplácení nákladů za vyšetření u osob, které nejsou účastníky veřejného zdravotního pojištění).

5. Formy spolupráce

Při přípravě projektu existovaly 3 varianty postupů vyhledávání osob:

- aktivní vyhledávání osob ve spolupráci s dalšími subjekty sociálních služeb a jejich motivování k vyšetření u odborných lékařů, při pozitivním nálezů jejich hospitalizace,
- svoz osob na RTG vyšetření autobusy,
- RTG vyšetření v terénu s využitím RTG autobusu Mobix Armády ČR.

Vzhledem k velikosti města a možnostem zapojených subjektů byla zvolena první varianta.

Pro zainteresování všech dostupných organizací a zařízení byla sociálním kurátorem pověřeným výkonem koordinační činnosti zorganizována informativní schůzka, která proběhla v prostorech Magistrátu města Brna. Na schůzku byli pozváni zástupci jednotlivých městských částí, zástupci nestátních neziskových organizací pracujících s cílovou skupinou a zástupci zdravotnických zařízení. Sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti organizoval informování cílové populace také osvětovými letáčky a médií (ČT Brno, denní lokální tisk).

V první fázi byly osloveny a vyšetřeny osoby, které využívaly možnosti ubytování v různých azylových zařízeních a navštěvovaly denní centra. Ve druhé fázi byla prováděna depistáž v nelegálních nocležištích osob bez přístřeší, v zahradních koloniích, squattech. Mezi vytipovaná místa v letních měsících patřila i veřejná prostranství (parky, stanice MHD) a vlaková a autobusová nádraží. Při vytipování míst byla využita orientace v terénu sociálních kurátorů a pracovníků nestátních neziskových organizací, především Armády spásy. Také se osvědčila spolupráce s Městskou policií, která prokázala dobrou znalost místních poměrů. Byla vyzkoušena také metoda vyhledávání osob na komerčních ubytovnách.

Počty osob byly sociálními kurátory nahlášeny na odd. TRN. Vyšetření (anamnéza, dotazník, RTG plic) na tomto oddělení probíhalo 2x týdně, v roce 2006 pak 1x týdně ve vyhrazených hodinách, bez účasti ostatních pacientů.

Všechny osoby, které absolvovaly vyšetření (tedy i ty, které se následně musely podrobit ústavní léčbě), obdržely motivační poukázku na potraviny v hodnotě 100,-Kč na pracovišti sociálních kurátorů. Tak byla zajištěna zpětná vazba a současně byla těmto lidem nabídnuta možnost další spolupráce, s poskytnutím informací o dalších organizacích a službách, které mohou využívat. Celý projekt tak obecně vykazoval i rysy depistáže pro sociální služby.

6. Dosavadní výsledky

Za rok 2005 bylo k vyšetření odesláno 744 osob (především se jednalo o osoby bez přístřeší), z čehož 566 osob (tj. 76%) vyšetření skutečně absolvovalo. Z uvedeného počtu byla u 4 (3 muži a 1 žena) osob diagnostikována a potvrzena plicní forma TBC. Nemocní byli z věkové kategorie 45-64 let. Tyto osoby byly hospitalizovány a léčeny. Dále bylo zjištěno 5 nespecifických nálezů (bronchopneumonie) a jeden karcinom plic.

V roce 2006 bylo pak k vyšetření odesláno 232 osob, z nichž se dostavilo k vyšetření 178 osob. Byla diagnostikována a potvrzena plicní forma TBC u 1 osoby.

Projekt hodnotíme jako přínosný z hlediska eliminace zdrojů nákazy a tím přínosný v oblasti ochrany veřejného zdraví jak obyvatel města Brna, tak jeho návštěvníků a příslušníků cílové skupiny.

7. Udržitelnost pozitivních výsledků a přenositelnost

Výhodu této formy aktivního vyhledávání lze spatřovat v možné dlouhodobosti projektu. Projekt je realizovatelný v obcích různé velikosti, předpokladem je pro klienty dostupné a vybavené zdravotnické zařízení, ve kterém vyšetření probíhá, a ochota ke spolupráci všech zainteresovaných subjektů.

8. Mimořádné a další výdaje/vklady, které dobrá praxe vyžaduje

Projekt vyžaduje finanční podporu Magistrátu města Brna. Dále spolupráci všech zainteresovaných subjektů, která je náročná na koordinaci.

9. Rizika

Rizikem je nezájem představitelů města o ochranu zdraví obyvatel a návštěvníků města a jejich neochota se na projektu finančně podílet. Dále se oslovené osoby musí na vyšetření dostavit v předem stanoveném termínu. Počet osob, které se na vyšetření v pevně stanoveném termínu skutečně dostavily, byl proto nižší než počet oslovených osob.

10. Pojmenování specifika dobré praxe

Projekt je možné realizovat jen v úzké součinnosti a spolupráci všech zainteresovaných partnerů (Magistrát města Brna, Městská policie, zdravotnická zařízení, nestátní neziskové organizace) a je náročný na koordinaci (plán kontaktování klientů v terénu, pevné termíny vyšetření, vyzvedávání poukázek klienty).

IV. Příklad dobré praxe v regionu Karviná - Havířov

Mgr. Lenka Kujevská, Vězeňská služba ČR, Věznice Karviná

1. Název: Spolupráce s věznicí a PMS v regionu Karviná-Havířov

2. Popis lokality

Region Karviná-Havířov se nachází na území Moravskoslezského kraje. Město Karviná má 64 000 obyvatel, město Havířov 89 000 obyvatel. Obě města jsou statutární. Karvinsko - havířovský region je specifický svou geografickou polohou a z ní vyplývajícím národnostním složením (v Karviné žije asi 8% Slováků a zhruba stejný počet Poláků). Minulost i současnost regionu je spjata s důlní činností. Také v důsledku útlumu důlních činností, a s tím spojené ztráty zaměstnání, se karvinský okres řadí mezi regiony s nejvyšší mírou nezaměstnanosti (18,5% - k 12/2005).

Obě uvedená města jsou spravována magistráty, které mimo jiné zabezpečují sociální služby obyvatelům městských částí i menším obcím. Na území regionu funguje od roku 2001 středisko Probační a mediační služby (jedno pracoviště v Karviné, jedno v Havířově), v Karviné je situována věznice pro výkon trestu odsouzených mužů (činnost zahájena v roce 1997) a okresní soud, který má pobočku v Havířově.

3. Shrnutí podstaty dobré praxe

Aktivní účast participujících složek umožňuje realizaci kontinuální sociální práce s pachateli trestných činů. Pro práci pomáhajících osob je charakteristická osobní angažovanost, udržování pravidelných pracovních kontaktů a navazování dobrých osobních vztahů.

4. Účastníci a spolupráce s dalšími subjekty

Na práci s cílovou skupinou, s osobami ohroženými sociálním vyloučením, se podílí především: sociální kurátoři, sociální pracovníci věznice a úředníci a asistenti Probační a mediační služby České republiky (dále jen PMS). Pracovištěm sociálních kurátorů je Magistrát města Karviné a Magistrát města Havířova (Odbory sociálních věcí, Oddělení péče o nezajištěné občany), na každém z nich působí jeden sociální kurátor na plný úvazek. S vězňými klienty pracují dvě sociální pracovníce, obě na plný úvazek s bakalářským a magisterským vzděláním v oboru sociální práce (s délkou relevantní praxe 2,5 a 7,5 let, jedna z nich je v současné době na rodičovské dovolené). Ve středisku PMS Karviná-Havířov je zaměstnáno pět úředníků a dva asistenti (všichni na plný úvazek) s vysokoškolským vzděláním humanitního směru (sociální

práce, právo) a s vyšším odborným vzděláním v oboru sociální práce (s délkou relevantní praxe 0-6 let).

5. Formy spolupráce

Od roku 1999 probíhá pravidelná spolupráce se sociálním kurátorem Magistrátu města Havířova. Do věznice dochází několikrát ročně za účelem provádění besed pro odsouzené (v rámci sociálně právního poradenství, besedy jsou zaměřeny na usnadnění přechodu z výkonu trestu odnětí svobody do civilního života), realizuje také individuální konzultace pro odsouzené, a to v případě potřeby i pro klienty s trvalým pobytem mimo havířovský region. Sociální kurátor je při dojednávání konzultací aktivní, realizaci spolupráce ve věznici často sám iniciuje. Podle jeho sdělení má podporu svého vedoucího pracovníka, který práci s klienty ve vězeňském prostředí vítá. Znamená to, že pravidelně navštěvuje nejen svou „spádovou“ věznici, ale také ostatní české věznice. V případě potřeby s vězňými klienty individuálně jedná sociální kurátorka karvinského magistrátu.

Od roku 2001 probíhá spolupráce věznice se střediskem PMS Karviná-Havířov. Na přímé práci s vězňými klienty se podílejí zpravidla pracovníci karvinského střediska. Spolupráce s odsouzenými probíhá podle pravidel, která vyplývají z Dohody³⁶ uzavřené mezi Vězeňskou službou České republiky a PMS. Probační pracovníci docházejí do věznice k provádění rozhovorů s klienty a jedenkrát ročně realizují besedu pro odsouzené a pro odborný personál. Je-li přijat nový zaměstnanec PMS, absolvuje praxi u sociálních pracovníků věznice, kteří navštívili středisko PMS i pracoviště sociálního kurátora.

Sociální kurátor a vedoucí střediska PMS jsou členy Poradního sboru ředitele Věznice Karviná. To je poradní orgán připomínající stávající podmínky výkonu trestu odnětí svobody a navrhuje nové formy zacházení s vězňými osobami.

Spolupráce mezi PMS a sociálními kurátory probíhá zejména tam, kde uživatelé služeb, které sociální kurátor koordinuje, příp. síťuje, jsou současně klienty PMS. Někteří klienti vnímají PMS částečně represivně, některé záležitosti jsou proto řešeny sociálním kurátorem (např. poradenství pro dlužníky, sepsání různých podání, práce s klienty odsouzenými k obecně prospěšným pracím). Pozornost je věnována také práci s klienty ve věku blízkém mladistvým (týká se především spolupráce v Havířově).

O některých uvedených formách spolupráce je odborná i laická veřejnost informována prostřednictvím webových stránek věznice (www.vscr.vz) a prostřednictvím odborného tisku (časopis České vězeňství).

³⁶ Dohoda o spolupráci PMS ČR a VS ČR je metodický materiál, jehož cílem je zajistit vzájemnou koordinaci a efektivní výkon práce zaměstnanců Vězeňské služby ČR a zaměstnanců Probační a mediační služby ČR v oblasti přípravy podkladů pro možnost podmíněného propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody (za současného uložení dohledu). V rámci VS byla Dohoda vydána jako Nařízení generální ředitelky VS ČR č. 38/2004.

6. Dosavadní výsledky nebo efekt

Výsledkem uvedených forem spolupráce je realizace kontinuální sociální práce s pachateli trestných činů. Spolupráci lze hodnotit z hlediska užítu pro cílovou skupinu klientů a z hlediska poskytovatelů služeb.

Z hlediska klientů je práce vnímána jako efektivní v případě poskytování obecných informací při skupinové formě práce (besedy) a při individuální práci (poskytování informací o možnostech ubytování, zaměstnání; práce při přípravě podkladů pro rozhodování o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody).

Z hlediska poskytovatelů služeb je efektem pravidelná výměna aktuálních informací o klientech, poskytování odborných informací potřebných pro profesní růst (praxe a stáže na spolupracujících pracovištích, besedy pro zaměstnance) a participace na navrhování nových forem zacházení s vězněnými klienty (stálé členství v poradním sboru ředitele věznice).

7. Udržitelnost pozitivních výsledků a přenositelnost

Uvedení pracovníci jsou odborníky, kteří disponují teoretickými poznatky, pracovní zkušeností a především osobním zájmem o práci.

Existuje dohoda (s celostátní působností) o spolupráci mezi institucemi podílejícími se na kontinuální sociální práci s vězněnými osobami (VS a PMS).

Region, ve kterém spolupráce probíhá, svou rozlohou evokuje personální složení umožňující navázání a udržení dobrých pracovních kontaktů především na základě neformálních osobních vztahů. Tyto vznikají na společných setkáních, jejichž realizaci je nutno podporovat.

8. Mimořádné a další výdaje/vklady, které dobrá praxe vyžaduje

Mimořádné vklady lze spatřovat především v osobní angažovanosti participujících kolegů a v podpoře vedoucích pracovníků. Pokud tito souhlasí s nastoleným směrem práce nebo jej dokonce aktivně podporují, je pak práce o to snazší.

9. Rizika

Rizika mohou být spatřována jednak v nedostatečné kvalifikaci sociálních kurátorů, jednak v případném odchodu stávajících pracovníků, kteří disponují značným osobním nadšením pro práci. Kvalifikaci lze vyvážit odpovídající dlouholetou praxí a doplnit patřičným vzděláním.

10. Pojmenování specifika dobré praxe

„Rozsáhlost“ regionu a s ní související personální zajištění umožňuje navázání a udržení dobrých pracovních kontaktů především na základě neformálních

osobních vztahů. Zaměstnanci participujících složek disponují teoretickými poznatky, pracovní zkušeností a především osobním zájmem o práci. Vedoucí pracovníci zainteresovaných organizací podporují spolupráci jednotlivých složek.

Dobrá spolupráce mezi justičními složkami a obcemi zabezpečujícími koordinaci sociální péče osobám ohroženým sociálním vyloučením vede k lepšímu uspokojení potřeb uživatelů sociálních služeb.

V. Příklad dobré praxe v regionu Břeclav

Bronislava Šubová, Vězeňská služba ČR, Věznice Břeclav

1. Název: Spolupráce s věznicí a PMS v regionu Břeclav

2. Popis lokality

Region Břeclav se nachází v Jihomoravském kraji, na hranicích se Slovenskem a Rakouskem. Jedná se o rovinatý a zalesněný kraj, jehož specifika spočívají v zemědělské výrobě, vinařství a turistice.

Přímo na území města Břeclavi existuje i poměrně úspěšná průmyslová výroba. Přestože je v regionu množství malých i velkých firem, Úřad práce v Břeclavi evidoval k 31. 1. 2006 11,8% nezaměstnanost. Samotné město Břeclav má přibližně 27 tisíc obyvatel, žije v něm romská menšina (asi 800 občanů). Velkým negativem je poměrně velká skupina drogově závislých a osob, kteří je drogami zásobují. Rovněž stojí za zmínku působení Zařízení pro zajištění cizinců Poštorná, zřízeného pro cizince, kteří čekají na vyhoštění pro různou trestnou činnost spáchanou na území ČR.

Přes přísná pravidla provozu tohoto zařízení dochází k útěkům a pokračování v trestné činnosti jeho obyvatel.

Garantem přes komunikaci s osobami ohroženými sociálním vyloučením a přímou pomoc, která je jim poskytována, je sociální odbor Města Břeclavi. Ten má kontakty i na pracovníky krizového centra pro drogově závislé.

Od roku 2001 bylo rovněž v Břeclavi ustanoveno Středisko probační a mediační služby. To úzce spolupracuje se Státním zastupitelstvím, Okresním soudem a Věznicí, která funguje ve městě od roku 1995.

3. Shrnutí podstaty dobré praxe

Spolupráce mezi všemi složkami pomáhajících institucí v městě Břeclavi je efektivní hlavně z důvodu vzájemných osobních setkání jak formálních, tak i neformálních, vzájemné informovanosti a okamžité ochotě k řešení konkrétních problémů. Všichni pracovníci mají pro svoji práci náležitou kvalifikaci.

4. Účastníci a spolupráce s dalšími subjekty

Hlavní podíl na práci s osobami ohroženými sociálním vyloučením mají sociální kurátoři a dále Probační a mediační služba a v neposlední řadě i sociální pracovníce věznice. Sociální kurátoři v Břeclavi dále spolupracují se sociálními kurátory v Mikulově a v Hustopečích u Brna. Všichni tito pracovníci mají dlouholeté zkušenosti a splňují kvalifikační předpoklady.

Středisko probační a mediační služby má působíště v budově soudu. Pro obě instituce je to výhodné vzhledem k úzké spolupráci. Zaměstnancem PMS je vedoucí a jeho úřednice. Administrativu občas obstarává absolventská síla z úřadu práce. Vedoucí i úřednice PMS mají vysokoškolské vzdělání humanitního zaměření.

Ve Věznici Břeclav zajišťuje péči o klienty jedna sociální pracovníce, která má 23 let praxe v oboru a nástavbové studium v oboru sociálně právním.

Pracovníci všech zmíněných institucí pracují na plný úvazek.

5. Formy spolupráce

Od otevření Věznice Břeclav, roku 1995, byla navázána dobrá spolupráce se sociálními kurátory. Věznice byla až do roku 2006 vazební, proto byla spolupráce specifická.

Sociální kurátor je členem Poradního sboru ředitele Věznice Břeclav a je pravidelně informován o možnostech vzájemné spolupráce. Do věznice pravidelně dochází, a to převážně za obviněnými mladými dospělými. Při společných rozhovorech s těmito klienty jde hlavně o zajištění příznivých podmínek po propuštění mladistvých z výkonu vazby či výkonu trestu. Vedou také individuální konzultace na žádost odsouzených i obviněných. Většinou je důvodem ubytování klientů po výkonu trestu, popřípadě řešení složité rodinné situace. Po otevření Středisek probační a mediační služby poskytla věznice možnost stáží nejen pro břeclavské zaměstnance, ale i pro hodonínskou PMS a brněnskou PMS.

Zpočátku se spolupráce zaměřovala na besedy se zaměstnanci, obviněnými a odsouzenými.

Poté, co se PMS dostala do povědomí vězněných osob, vzrostl počet žádostí o propuštění s dohledem jak z výkonu vazby, tak z výkonu trestu.

V současné době provádí PMS dvakrát ročně besedy s odsouzenými a jednou za rok se zaměstnanci věznice. Na základě podnětů ke spolupráci s PMS, které jsou společně vyplněny sociální pracovníci a žadatelem a poté odeslány PMS, přichází zaměstnanec PMS do věznice. Nejdříve navštíví sociální pracovníci, která mu umožní zapůjčení spisu odsouzeného a poskytne mu své poznatky o této konkrétní osobě. Následuje osobní pohovor probačního pracovníka s žadatelem. PMS seznamuje klienta se svou zprávou, kterou poskytuje příslušnému soudu, rovněž prostřednictvím sociálního pracovníka věznice. Je to v zájmu urychlení celé procedury. Po reprofilaci břeclavské věznice na věznici s ostrahou a dohledem prudce narostl počet žádostí o spolupráci s PMS.

Také vedoucí PMS je členem Poradního sboru ředitele Věznice Břeclav. Jsou pravidelně informováni o možnostech vzájemné spolupráce.

6. Dosavadní výsledky nebo efekt

Klienti vnímají zájem, který je jim ze strany participujících institucí věnován.

Zvláště vítaná je konkrétní pomoc sociálních kurátorů i sociální pracovníce věznic. Daří se zajistit ubytování a překlenout počáteční špatnou finanční situaci. Propuštění klienti jsou vybaveni potřebnými informacemi a hlavně platnými doklady.

Probační a mediační služba je přijímána ještě s mírnou nedůvěrou, která je ovšem připisována spíše soudům, jež dosud neberou patřičný ohled na šetření a návrhy PMS. I přes tuto nezanedbatelnou překážku se však daří některé návrhy prosadit.

Velkou výhodou je vzájemná informovanost mezi všemi zúčastněnými, která souvisí se soustředěním těchto pracovišť v těsné prostorové blízkosti. Není proto problém řešit záležitosti klientů operativně a v relativně krátkých termínech.

7. Udržitelnost pozitivních výsledků a přenositelnost

Důvěrná znalost prostředí, vzájemná pracovní i neformální setkání, odborné znalosti a zkušenosti současných pracovníků zmíněných institucí, dávají základ pro další úspěšnou spolupráci. Je zřejmé, že vztahy, které pramení i z menšího teritoria působnosti, patrně nebudou přenosné do velkých regionů, kde je vyšší počet klientů i pracovníků institucí. Lépe se ovšem spolupracuje, když jednáte s lidmi, které jste osobně poznali.

8. Mimořádné a další výdaje/ vklady, které dobrá praxe vyžaduje

Nesporným vkladem je vždy odpovídající kvalifikace a osobní nasazení pracovníků v pomáhajících profesích, které by však mělo být přijímáno s větším uznáním.

9. Rizika

Rizika mohou vyplynout z nedostatečného personálního obsazení těchto pomáhajících pracovišť. Stávající počty zaměstnanců nemohou obsáhnout rozsáhlou činnost, která je jim kladena za povinnost. Proto lze předpokládat riziko vyhoření pracovníků, kteří svou práci chtějí vykonávat svědomitě a se zájmem.

10. Pojmenování specifika dobré praxe

Dobrá praxe se opírá o pracovníky, kteří přistupují ke své práci angažovaně a se zájmem o problémy jiných. Pokud se setkají se stejnými partnery v dalších institucích, je předpoklad, že spolupráce bude efektivní a uživatelé z ní budou profitovat. Vzájemná setkávání jsou také zárukou dobré vzájemné informovanosti. Pokud jsou tito pracovníci ochotni seznámit se neformálně i mimo své pracovní povinnosti, jsou další pracovní setkání vždy na vyšší úrovni.

VI. Příklad dobré praxe ve městě Praze

Pavel Pěnkava, sociální kurátor pro Prahu 1, vedoucí oddělení sociální prevence, OSZ, Úřad městské části Praha 1

1. Název: Socioterapeutický klub v Praze 1

2. Popis lokality

Praha je hlavním městem ČR a je tvořena 22 správními obvody. Centrální městská část Praha 1, kde je Socioterapeutický klub (dále Klub) provozován, má svou architektonickou a sociokulturní specifickou atmosféru a do určité míry poskytuje i zázemí pro lidi, kteří migrují z různých koutů ČR a z dalších zemí, zejména Slovenska a satelitních států bývalého sovětského impéria.

3. Shrnutí podstaty dobré praxe

V roce 1996 vznikl v Praze 1 Klub, který je orientován na cílovou skupinu klientů sociálního kurátora. Cílem Klubu je především hledání příčin problémů klientů, pro ně přijatelným a motivujícím způsobem, a následná aplikace socioterapeutických „nástrojů“ napomáhajících k řešení jejich situace.

Obecné cíle Klubu:

- vybudovat prostor, který může sloužit jako zázemí pro lidi v obtížných sociálních situacích, kde se mohou cítit dobře a aktivně se podílet nejen na náplni svého volného času, ale i na seberealizaci,
- snižovat komunikační bariéru mezi občany dlouhodobě sociálně znevýhodněnými a společnostmi navzájem,
- ukázat na možný směr další cesty z problémů, ale i životní orientace,
- vyplnit časové vakuum mezi zaměstnáním a ubytováním.

Z pohledu volnočasových aktivit:

V průběhu celého pracovního týdne má klient možnost výběru z nabídky klubových činností. Základní a pevně stanovenou částí programu Klubu je úterní podvečer, který je zaměřen na společenské hry, aktuální informace, diskusní fóra na dané témata, kreativní činnosti (výtvarné, modelářské, hudební, literární), filmový klub (promítání přírodopisných, vzdělávacích, dobrodružných filmů a komedií) a jiné.

Další činnosti si mohou klienti podle svého zájmu objednat, a to individuálně nebo skupinově. Jedná se o čtení z bible spojené s diskusí a volným povídáním

o příkladech ze života, o zkušenostech s různými náboženskými a filosofickými směry (pro tento program je vyčleněno čtvrté odpoledne). Dále jsou nabízeny individuální pohovory o intimních problémech. V rámci mimořádných setkání jsou zvané k přednáškám a diskusím známé a zajímavé osobnosti např. Radovan Lukavský, ThDr. Svatopluk Karásek, ThDr. PhDr. Tomáš Halík, JUDr. Cyril Svoboda, ThDr. Alfréd Kocáb, Ing. Lívie Klausová (přislíbená je i návštěva bývalého prezidenta pana Václava Havla) a mnoho dalších. V neposlední řadě probíhají v Klubu aktivity k významným událostem v životě klientů (svatební hostiny, vánoční a silvestrovské programy, narození dítěte, apod.).

Z pohledu resocializačních přístupů:

Široká nabídka programů má klientům umožnit svobodný výběr z oblastí jejich zájmu. Činnost je koncipována tak, aby uspokojila méně i více náročné, stejně jako ty, kteří momentálně nemají žádný zájem ani představu, jak se zapojit do konkrétního dění, a chtějí si pouze vypít kávu nebo nerušeně vykourit cigaretu. Ten z klientů, který si zvolí kolektivní či individuální druh zábavy, je dopředu informován o možnosti libovolného nakládání se svým volným časem, tzn. že pokud daná činnost klienta nezaujme anebo ho již přestane bavit, může si vybrat jinou činnost, případně může odejít. Tato možnost má podporovat u klientů Klubu samostatné rozhodování a nakládání s volným časem. Nosnou částí Klubu k získání vzájemných informací a konkrétních výstupů jsou tématicky zaměřená diskusní fóra.

Výsledný efekt lze rozdělit do těchto oblastí:

- práce s klientovým názorem, který je v některých případech zkreslený a neodpovídá skutečnosti,
- diskuse, z nichž vyplývají konkrétní výstupy, které jsou následně zaváděny do sociálních služeb,
- společné hledání způsobů, jak řešit obtížné situace,
- vzájemné sbližování se a budování důvěry,
- příležitost pro klienta prezentovat svůj názor.

V Klubu se mohou jeho návštěvníci dozvědět mnoho aktuálních informací o charitativních a sociálních službách, dále pak o společenském a kulturním dění. Témata k diskusím jsou vybírána tak, aby se buď přímo týkala klientova života nebo problémů a událostí celospolečenského i světového významu. Klienti mají možnost si sami zvolit téma, případně ho i moderovat. Zapojit se do diskuse je „přísně“ dobrovolné.

Jednou z příčin, která klientovi způsobuje řadu problémů, je neobratnost v sociálních dovednostech. Pro zmírnění důsledků je v Klubu využívána

metoda sociodramatu (přehrávání sociálních situací ve skupině ve snaze naučit jedince sociálně žádoucímu chování; jde o komplexnější situace, než pouhé přehrávání rolí, avšak nejde se hluboko do biografie a osobních zážitků jako při psychodramatu (Hartl, P. 1993 : Psychologický slovník).

Člověk žijící v extrémních životních situacích je zatížený značným napětím, které může přecházet až v agresi, a to latentní nebo zjevnou. Ve snaze zmírnit tyto negativní stavy jsou používány relaxační techniky, jako např. autogenní trénink nebo muzikoterapie.

Schránka důvěry

Tento prostředek komunikace je v Klubu zřízený z několika důvodů. Především pro potřeby anonymního hodnocení poskytovaných služeb, osobních přání, různých sdělení a podnětů. Rovněž do této schránky mají lidé možnost odkládat nalezené doklady nebo předměty, které by jim v případě objevení policií činili problémy.

Od roku 2006 se aktivity klubu rozšířily díky získání grantu z Evropského sociálního fondu, který za podpory Magistrátu hlavního města Prahy je zaměřený na reintegraci osob se záznamem v rejstříku trestů znevýhodněných na trhu práce.

Aktivity hrazeny z tohoto projektu, včetně personálního zajištění jsou:

- kurz sociální komunikace - sociální kurátor, ÚMČ Praha 1,
- kurz právní propedeutiky - lektor, externí zaměstnanec na dohodu o provedení práce,
- kurz počítačové gramotnosti - sociální pracovník, ÚMČ Praha 1,
- kurz anglického jazyka - lektor, externí zaměstnanec na dohodu o provedení práce,
- kurz českého jazyka - sociální kurátorka ÚMČ Praha 1,
- služba telefon (klienti si mohou telefonovat ohledně zaměstnání a na další důležité kontakty),
- možnosti zřízení e-mailové adresy a práce s internetem.

Z grantu je dále hrazena: výpočetní technika, audio a video technika, provozní náklady a kancelářské potřeby.

Projekt bude financován do roku 2008.

Základní pravidla účasti v Klubu:

- každý má právo vyjádřit svůj názor,
- neřeší se úřední záležitosti,
- netoleruje se donášení a konzumování alkoholu,
- kouřit se povoluje pouze ve vyhrazených prostorách zařízení,
- přijít a účastnit se může opravdu každý (včetně odborné a laické veřejnosti).

Doplňující klubová aktivita

Dobrovolnou aktivitou je úklid veřejných prostor před Klubem. Tato aktivita splňuje i další důležitý význam, a tím je dobré spolusoužití s nájemníky a ostatními obyvateli lokality, ve které se Klub nachází. Za úklid si může klient nechat uvařit kávu.

4. Účastníci a spolupráce s dalšími subjekty

Zřizovatelem Klubu je ÚMČ Praha 1.

Na realizaci Klubu se dále podílejí sociální kurátorka pro Prahu 1 Petra Kakosová a sociální pracovník ÚMČ Praha 1 Michal Kadlec.

Finančně je Klub zajištěn ÚMČ Praha 1.

5. Dosavadní výsledky

Klub navštěvuje průměrně 40 klientů (místo trvalého bydliště je různé). Složení skupin je různorodé, prolínají se etnické, národnostní a sexuální menšiny. Nedochází k vzájemné diskriminaci a klienti mají příležitost se vzájemně obohacovat.

6. Udržitelnost pozitivních výsledků a přenositelnost

Klub existuje již 11 let. Uvědomujeme si, že pro úspěšný chod a rozvoj tohoto druhu sociální práce je zapotřebí podpora ze strany nadřízených a součinnost úřadu, rovněž vhodné prostory, v ideálním případě detašované pracoviště. Pro klienty Klubu je zapotřebí připravovat interaktivní a celkově srozumitelné programy, které reagují na jejich potřeby a schopnosti.

7. Mimořádné a další výdaje/vklady, které dobrá praxe vyžaduje

Klub pro jeho další rozvoj potřebuje již finanční podporu na realizaci kvalitních programů, které postihují různé oblasti rozvoje osobnosti klienta. Význam této práce pro cílovou skupinu, ale i pro danou lokalitu, případně region, je důležité umět prezentovat i před místním zastupitelstvem a občany. Ze strany sociálních kurátorů je nezbytné, aby rozvíjeli své vzdělání v nejrozumnějších oblastech.

Kreativita a flexibilita patří k důležitým profesním znakům. V neposlední řadě je nezbytná i určitá dávka odvahy zavádět netradiční přístupy a vést případnou konfrontaci s klienty a veřejností.

8. Rizika

Největší rizika vidíme v rigidních názorech společnosti, která pokládá tento způsob práce s výše zmíněnou klientelou za neopodstatněný a neefektivní. Postoj veřejnosti má do jisté míry vliv na ovlivňování politických rozhodnutí, která se mohou promítat i do zavádění nových progresivních prvků v sociální práci nebo jejich stagnaci.

9. Pojmenování specifika dobré praxe

Několikaletá zkušenost s realizací klubových (socioterapeutických) aktivit dokládá potřebnost vyváženého propojení výkonu úředních a sociálních služeb s kulturně-společenskou vsuvkou při práci sociálního kurátora, díky které lze získat v rámci předem daných pravidel bližší vztah s klientem, cenné informace a v neposlední řadě motivaci a zdroj čerpání sil do další práce.

Informační portál a databáze služeb sociální prevence pro osoby ohrožené sociálním vyloučením

Informační portál a databáze služeb je internetovou aplikací, která je zaměřena na zprostředkování informací o všech subjektech působících v oblasti služeb sociální prevence pro osoby ohrožené sociálním vyloučením a osoby sociálně vyloučené.

Informační portál zahrnuje veřejně přístupnou část, která je určena **neregistrovaným uživatelům** (uživatelé sociálních služeb, odborná veřejnost se zájmem o problematiku osob ohrožených sociálním vyloučením, poskytovatelé služeb, kteří se primárně nezaměřují na cílovou skupinu apod.). Dále je informační portál určen **zaregistrovaným uživatelům**, kterým portál nabízí širší spektrum možností jeho využití.

Kdo se může do informačního portálu a databáze služeb zaregistrovat?

Informační portál je určen k registraci:

- a) **metodiků sociální prevence,**
- b) **sociálních kurátorů,**
- c) **zařízení,** která poskytují služby sociální prevence **osobám ohroženým sociálním vyloučením** tak, jak jsou vymezeny dle § 92 písm.b) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Jsou to *osoby, které jsou ohrožené sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy nebo výkonu trestu, osoby, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby, a osoby, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností.*

Do databáze jsou zahrnuta zařízení, která poskytují následující **služby sociální prevence** dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (§53-§70):

- Telefonická krizová pomoc
- Azylové domy
- Domy na půl cesty
- Kontaktní centra
- Krizová pomoc
- Nízkoprahová denní centra
- Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

- Noclehárny
- Služby následné péče
- Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
- Terapeutické komunity
- Terénní programy
- Sociální rehabilitace

Postup při registraci do informačního portálu

- a) Klikněte na pole registrace sociálního kurátora/metodika, které se nachází na hlavní straně informačního portálu v horní polovině pravé lišty. Otevře se Vám registrační formulář.
- b) Vyplňte požadované údaje a potvrďte tlačítkem odeslat na konci formuláře. Zapamatujte si přihlašovací jméno a heslo, které do přihlašovacího formuláře vepíšete! Bez jejich znalosti nebudou následné kroky registrace možné.
- c) Po odeslání registračního formuláře obdržíte e-mail potvrzující Vaši žádost o registraci.
- d) Vaše žádost bude schválena v co nejkratší možné lhůtě (většinou do týdne).
- e) Po potvrzení žádosti o registraci obdržíte druhý e-mail, potvrzující schválení registrace. Po obdržení tohoto e-mailu se, pod zvoleným přihlašovacím jménem a heslem, můžete přihlásit do uzavřené části portálu. Přihlášení se nachází v pravém horním rohu hlavní strany portálu.
- f) Po přihlášení se dostanete na Vaši stránku portálu (viz Využití sekce portálu určené pouze zaregistrovaným).
- g) Pro následná přihlášení do portálu budete vždy využívat zvolené přihlašovací jméno a heslo.

Obecné pokyny k používání informačního portálu

- Pro využívání *všech* funkcí informačního portálu je potřeba se při každé návštěvě portálu přihlásit pomocí přihlašovacího jména hesla, které jste použili při registraci.

Pravidla pro zadávání přihlašovacího jména a hesla

- Přihlašovací jméno a heslo nesmí být s diakritikou, pokud se diakritika objeví, tak budete upozorněni výzvou pro změnu přihlašovacího jména, hesla. Malá a velká písmena jsou povolena, ale při přihlašování je třeba pamatovat na to, aby byla velká a malá písmena zadána správně, protože např. heslo AAA

při zadání aaa nebude fungovat. Přihlašovací jméno, heslo může obsahovat číslíce. Doporučujeme jednoslovné přihlašovací jméno a heslo, ale mohou obsahovat i více slov.

Využití sekce portálu určené pouze zaregistrovaným

- Po přihlášení do portálu se vám zobrazí menu funkcí „Moje nabídka“. Ta tvoří doplněk k ostatním funkcím portálu, umístěným na bočních nabídkových lištách. Obsahuje možnosti, které neregistrovaní uživatelé portálu nemají. Jde např. o možnost posílat skupinové e-maily, zadat nabídku pracovního místa, vytvořit vlastní dotazník a rozeslat jej dalším zaregistrovaným uživatelům portálu, apod.
- Při prvním přihlášení byste měli vyplnit všechny údaje obsažené v menu „Zadávání údajů“. Vámi zadané údaje budou automaticky převedeny do statistických přehledů a adresářů.
- Měnit zadané údaje můžete v menu „Prohlížení a editace údajů“
- Vámi vložené údaje se aktualizují každých šest měsíců. Po uplynutí této doby budete vyzváni e-mailovou zprávou, ať potřebné údaje aktualizujete.
- Pro následná přihlášení do portálu budete vždy využívat zvolené přihlašovací jméno a heslo.

Postup v případě, že nefunguje editace údajů

- Nejdříve se ujistěte, zda jste při editaci údajů opravdu klikli na tlačítko „Editovat“.

Pokud se i v tomto případě po změně údajů objevují chybné informace např. ve výpisech údajů, adresářích apod., kontaktujte, prosím, administrátory informačního portálu na e-mailové adrese: sluzbyprevence@mpsv.cz

Postup při zapomenutí přihlašovacího jména

- V případě, že zapomenete přihlašovací jméno, heslo, kontaktujte administrátory informačního portálu na e-mailové adrese: sluzbyprevence@mpsv.cz

Funkce informačního portálu pro registrované metodiky sociální prevence a sociální kurátory

Pro metodiky sociální prevence:

- **Odesílání skupinových e-mailů.** Pomocí této nabídky můžete oslovit všechny registrované uživatele informačního portálu. Konkrétně to mohou být zařízení

služeb sociální prevence, sociální kurátoři nebo metodici sociální prevence. U zařízení můžete zvolit, zda chcete oslovit všechna zařízení, zařízení v daném kraji či zařízení pouze určitých typů sociálních služeb. Rovněž u zasílání skupinového e-mailu sociálním kurátorům můžete zvolit, zda chcete oslovit všechny sociální kurátory nebo jen sociální kurátory v daném kraji.

- **Diskusní portál pouze pro metodiky sociální prevence.** Můžete jej využít k diskusi pouze se svými kolegy metodiky, tento prostor je pro ostatní osoby uzavřený. Máte možnost diskutovat i anonymně. Budete-li si to přát, veškeré příspěvky uveřejněné na diskusním portálu vám budou automaticky zasílány na e-mailovou adresu, kterou jste uvedli do registračního formuláře. Máte tak možnost sledovat diskuse, které vás zajímají, aniž byste se museli přihlašovat do registrované části portálu. Funkci automatického přeposílání diskusních příspěvků samozřejmě nemusíte aktivovat.
- **Diskusní portál pro všechny registrované v informačním portálu (metodiky sociální prevence, sociální kurátory a poskytovatele služeb sociální prevence).** Máte možnost diskutovat i anonymně. Budete-li si to přát, veškeré příspěvky uveřejněné na diskusním portálu vám budou automaticky zasílány na e-mailovou adresu, kterou jste uvedli do registračního formuláře. Máte tak možnost sledovat diskuse, které vás zajímají, aniž byste se museli přihlašovat do registrované části portálu. Funkci automatického přeposílání diskusních příspěvků samozřejmě nemusíte aktivovat.
- **Realizace výzkumů.** V nabídce „Zadávání aktuálních výzkumů“ můžete vytvořit dotazník, pomocí informačního portálu jej poslat vybraným skupinám osob (sociálním kurátorům, sociálním kurátorům v daném kraji, ostatním metodikům sociální prevence, zařízením sociálních služeb). Vyplněné dotazníky software informačního portálu zpracuje a zadavateli výzkumu se zobrazí výsledky v podobě tabulek a grafů.
- **Krajské informace a aktuality.** Tato funkce vám umožní informovat odbornou i širokou veřejnost o dění v regionu, které se týká služeb sociální prevence (např. informace o projektových výzvách, o školeních apod.). Jsou dvě možnosti, jak umístit informace a aktuality na informační portál:
 - a) Možnost vložit aktuální informaci přes www rozhraní – sami informaci či aktualitu vepíšete nebo zkopírujete a kliknete na políčko „Odeslat“. Tento způsob vkládání informací a aktualit je velmi rychlý. Jakmile aktualitu zadáte, zobrazí se na příslušném místě informačního portálu. Nedochází tak k žádnému časovému prodlužení ve zveřejnění vámi vybraných informací.
 - b) Možnost zaslat soubor s informací či aktualitou ve formátu word, excel, pdf, aj. na administrátorskou adresu sluzbyprevence@mpsv.cz. Administrátoři soubor vyvěsí na informačním portálu v co nejkratší lhůtě. Do hlavičky e-mailu vepíšete, prosím, „krajské aktuality“. Do e-mailu dále napišete název souboru, případně krátkou anotaci, která se uživatelům informačního

portálu objeví dříve, než si otevřou požadovaný dokument. Samotný soubor přiložte jako přílohu. Může se stát, že mezi vámi zaslaným e-mailem a vyvěšením aktuality administrátorem vznikne časová prodleva. Proto slouží tento způsob vyvěšování aktuálních informací pouze ke zveřejnění velkých souborů, které nemůžete sami do příslušného pole vepsat.

- **Rozšířené statistické výstupy.** Tato funkce podává přehled o podstatných statistických ukazatelích služeb sociální prevence pro danou cílovou skupinu. V základní podobě je funkce přístupná i neregistrovaným uživatelům portálu, registrovaní uživatelé mají přístup k rozšířené nabídce statistických přehledů.
- **Vyvěšení programu setkání se sociálními kurátory.** V nabídce „Zadávání údajů“ naleznete prostor pro vložení obsahu setkání a data setkání metodika sociální prevence se sociálními kurátory. Cílem této funkce je efektivní komunikace vás se sociálními kurátory a s MPSV ČR (daný dokument se jim automaticky zobrazuje a vy jej nemusíte posílat). Informace o setkání se sociálními kurátory by měly být na informačním portálu vyvěšeny minimálně šestkrát ročně. Frekvence vyplývá z povinnosti metodiků minimálně jednou za dva měsíce uspořádat setkání se sociálními kurátory (viz příručka str. 37).
- **Anglicko-český a česko-anglický slovník odborných pojmů zejména z oblasti služeb sociální prevence s možností přidávání vlastních výrazů.**
 - a) Celý slovník v pdf formátu naleznete v kolonce „Informační zdroje a dokumenty“.
 - b) Nabídka „Můj slovník“ – „Originální slovník“ umožňuje využívat slovník interaktivní formou. Zde můžete zadat hledaný výraz v českém nebo anglickém jazyce a po kliknutí na políčko „Vyhledat“ bude výraz přeložen.
 - c) V nabídce „Můj slovník“ máte dále možnost vytvořit si vlastní česko-anglický a anglicko-český slovník, pokud kliknete na „Vložení ČJ-AJ výrazu“ nebo „Vložení AJ-ČJ výrazu“.
- **Vložení inzerátu na volné pracovní místo v oblasti sociálních služeb.** Tato funkce nabízí přehlednou aktuální nabídku volných pracovních míst. Volná pracovní místa je možné vyhledávat podle jednotlivých krajů. Informace o volných pracovních místech zadávají do informačního portálu metodici sociální prevence, sociální kurátoři pověřeni výkonem koordinační činnosti a poskytovatelé sociálních služeb.

Dále můžete využívat veškeré funkce přístupné nezaregistrovaným uživatelům.

Pro sociální kurátory:

- **Odesílání skupinových e-mailů.** Pomocí této nabídky můžete oslovit všechny registrované uživatele informačního portálu. Konkrétně to mohou být zařízení služeb sociální prevence, ostatní sociální kurátoři nebo metodici sociální prevence. U zařízení můžete zvolit, zda chcete oslovit všechna zařízení, zařízení v daném kraji či zařízení pouze určitých typů sociálních služeb.

- **Diskusní portál pouze pro sociální kurátory.** Můžete jej využít k diskusi pouze se svými kolegy sociálními kurátory, tento prostor je pro ostatní osoby uzavřený. Máte možnost diskutovat i anonymně. Budete-li si to přát, veškeré příspěvky uveřejněné na diskusním portále vám budou automaticky zasílány na e-mailovou adresu, kterou jste uvedli do registračního formuláře. Máte tak možnost sledovat diskuse, které vás zajímají, aniž byste se museli přihlašovat do registrované části portálu. Funkci automatického přeposílání diskusních příspěvků samozřejmě nemusíte aktivovat.
- **Diskusní portál pro všechny registrované v informačním portálu (metodiky sociální prevence, sociální kurátory a poskytovatele služeb sociální prevence).** Máte možnost diskutovat i anonymně. Budete-li si to přát, veškeré příspěvky uveřejněné na diskusním portále vám budou automaticky zasílány na e-mailovou adresu, kterou jste uvedli do registračního formuláře. Máte tak možnost sledovat diskuse, které vás zajímají, aniž byste se museli přihlašovat do registrované části portálu. Funkci automatického přeposílání diskusních příspěvků samozřejmě nemusíte aktivovat.
- **Zobrazení zápisu z vašeho setkání s metodikem sociální prevence.** Dle metodické příručky by měl krajský metodik sociální prevence svolávat minimálně jednou za dva měsíce setkání se sociálními kurátory v daném kraji (viz příručka str. 37). Toto setkání slouží k předávání informací, metodickému vedení a poskytování poradenství. Zápis z tohoto setkání, pořízený metodikem, je metodikem vždy vyvěšen v sekci „Moje nabídka“ na informačním portálu. Můžete tak do něj kdykoliv nahlédnout.
- **Realizace výzkumů.** V nabídce „Zadávání aktuálních výzkumů“ můžete vytvořit dotazník, pomocí Informačního portálu jej poslat vybraným skupinám osob (sociálním kurátorům, sociálním kurátorům v daném kraji, metodikům sociální prevence, poskytovatelům sociálních služeb). Vyplněné dotazníky software informačního portálu zpracuje a zadavateli výzkumu se zobrazí výsledky v podobě tabulek a grafů.
- **Rozšířené statistické výstupy.** Tato funkce podává přehled o podstatných statistických ukazatelích služeb sociální prevence pro danou cílovou skupinu. V základní podobě je funkce přístupná i neregistrovaným uživatelům portálu, registrovaní uživatelé mají přístup k rozšířené nabídce statistických přehledů.
- **Anglicko-český a česko-anglický slovník odborných pojmů zejména z oblasti služeb sociální prevence s možností přidávání vlastních výrazů.**
 - a) Nabídka „Můj slovník“ – „Originální slovník“ umožňuje využívat slovník interaktivní formou. Zde můžete zadat hledaný výraz v českém nebo anglickém jazyce a po kliknutí na políčko „Vyhledat“ bude výraz přeložen.
 - b) V nabídce „Můj slovník“ máte dále možnost vytvořit si vlastní česko-anglický a anglicko-český slovník, pokud kliknete na „Vložení ČJ-AJ výrazu“ nebo „Vložení AJ-ČJ výrazu“.
 - c) Celý slovník v pdf formátu naleznete v kolonce „Informační zdroje a dokumenty“.

- **Vložení inzerátu na volné pracovní místo v oblasti sociálních služeb.** Tato funkce nabízí přehlednou aktuální nabídku volných pracovních míst. Volná pracovní místa je možné vyhledávat podle jednotlivých krajů. Informace o volných pracovních místech zadávají do informačního portálu metodici sociální prevence, sociální kurátoři a poskytovatelé sociálních služeb.

Dále můžete využívat veškeré funkce přístupné nezaregistrovaným uživatelům.

Veřejně přístupné funkce Informačního portálu:

- **Adresáře zařízení sociálních služeb, metodiků sociální prevence a sociálních kurátorů.** Tato funkce umožní uživatelům portálu vyhledat informace o zařízeních sociálních služeb dle vybraných kritérií, např. podle typu poskytované sociální služby, podle cílové skupiny apod. Informace lze vyhledat také o sociálních kurátorech a metodících sociální prevence. Vyhledat vhodné zařízení může uživatel portálu několika způsoby. Na titulní straně ho k tomu graficky zřetelným způsobem vybízí interakční mapa. Zařízení a konkrétní služby se dají také vyhledat prostřednictvím adresářů, či prostřednictvím jednoduchého nebo rozšířeného vyhledávače. Informace o zařízeních registrovaných v databázi zadávají samotní poskytovatelé sociálních služeb, metodici a sociální kurátoři, kteří je také pravidelně aktualizují.
- **Statistické přehledy zařízení poskytujících služby sociální prevence pro dané cílové skupiny, metodiků sociální prevence a sociálních kurátorů.** Informační portál zpracovává informace o jednotlivých zařízeních sociálních služeb, metodících a sociálních kurátorech do obsáhlých statistických přehledů. Porovnává počty zařízení určitého typu za jednotlivé kraje, sleduje vývoj počtu poskytovatelů daných sociálních služeb v čase, zobrazuje kapacitu dostupných zařízení, sleduje počty sociálních kurátorů a metodiků sociální prevence, apod. Statistické informace jsou z velké části veřejně přístupné. Využit je mohou organizace poskytující sociální služby při projektových žádostech nebo veřejná správa při koncepčním plánování podpory vzniku nových služeb.
- **Aktuální počet volných míst u azylových domů, terapeutických komunit a domů na půl cesty.** Tato funkce umožňuje získat informace o počtu volných míst v pobytových službách sociální prevence pro danou cílovou skupinu, tedy v azylových domech, domech na půl cesty a v terapeutických komunitách. Potenciální uživatelé i poskytovatelé sociálních služeb mají možnost snadné orientace v aktuálních kapacitních možnostech zařízení na druhé straně republiky. Údaje o volných místech jsou, minimálně jednou týdně, aktualizovány přímo pracovníky zařízení.
- **Přehledy procesů komunitního plánování s důrazem na osoby ohrožené sociálním vyloučením.** Tato funkce umožní získat informace o procesu komunitního plánování na úrovni obcí a krajů, např. rok zahájení procesu komunitního plánování, zda je v rámci plánovacího procesu kraje/obce

utvořena skupina orientující se na osoby ohrožené sociálním vyloučením, zda obsahuje proces komunitního plánování kraje/obce cíle vztahující se ke skupině osob ohrožených sociálním vyloučením apod. Informace jsou zadávány metodiky sociální prevence a sociálními kurátory pověřenými výkonem koordinační činnosti.

- **Anglicko-český a česko-anglický slovník odborných pojmů zejména z oblasti služeb sociální prevence.**

- Nabídka „Originální slovník“ umožňuje využívat slovník interaktivní formou. Zde můžete zadat hledaný výraz v českém nebo anglickém jazyce a po kliknutí na políčko „Vyhledat“ bude výraz přeložen.
- Celý slovník v pdf formátu naleznete v kolonce „Informační zdroje a dokumenty“.

- **Přehled krajských aktualit.** Tato funkce umožní sledovat aktuální informace z jednotlivých krajů ČR, např. informace o školeních, projektových výzvách apod. Informace a aktuality z daného kraje vkládají do informačního portálu metodici sociální prevence.

- **Nabídka volných pracovních míst ze sociální oblasti.** Tato funkce nabízí přehlednou aktuální nabídku volných pracovních míst. Volná pracovní místa je možné vyhledávat podle jednotlivých krajů. Informace o volných pracovních místech zadávají do informačního portálu metodici sociální prevence, sociální kurátoři a poskytovatelé sociálních služeb.

Příklady aktuálních výzkumů pro sociální kurátory pověřené výkonem koordinační činnosti a metodiky sociální prevence

Sociální kurátoři a metodici sociální prevence mají možnost prostřednictvím Informačního portálu a databáze služeb sociální prevence provádět dílčí aktuální výzkumy, které jim databázový software umožní zpracovat. Sociální kurátor či metodik při potřebě zmapování určité oblasti sestaví krátký dotazník (cca 3 - 8 otázek), který bude prostřednictvím databáze distribuovat poskytovatelům.

Příklad aktuálního výzkumu č. 1.

Mapování potřebných sociálních služeb pro osoby ohrožené sociálním vyloučením a pro osoby sociálně vyloučené v regionu

1. Na základě Vaší zkušenosti s prací s uživateli, napadají Vás služby, které ve Vašem regionu chybí Vaším uživatelům?

.....
.....
.....
.....
.....

2. Domníváte se, že ve Vaší spádové oblasti existují potenciální uživatelé, kteří Vámi nabízené služby nevyužívají?

- a) ano
- b) ne

Pokud jste odpověděli variantou „a“ (ano), vyplňte prosím další otázky. Pokud jste odpověděli variantou „b“ (ne), otázku č. 3 prosím nevyplňujte.

3) Pokud jste na předešlou otázku odpověděli ano (variantou „a“), co je dle Vašeho názoru důvodem toho, že potenciální uživatele Vaši službu nevyužívají?

- a) Vaše zařízení nemá dostatečnou kapacitu
- b) poskytovaná služba je pro uživatele finančně nedostupná
- c) potenciální uživatelé nejsou o službě dostatečně informováni
- d) jiné, prosím vypište:.....

Příklad aktuálního výzkumu 2.

Mapování využívání finančních prostředků Evropského sociálního fondu

1. Využívá Vaše zařízení finanční prostředky z Evropského sociálního fondu?

- a) ano
- b) ne

Pokud jste odpověděli variantou „a“ (ano), dotazník už dále nevyplňujte. Pokud jste odpověděli variantou „b“ (ne), vyplňte prosím další otázky.

2. Jaké jsou důvody toho, že Vaše zařízení nevyužívá prostředky z Evropského sociálního fondu?

- a) nemáme potřebné informace
- b) žádali jsme o prostředky, ale neuspěli jsme
- c) průběh realizace projektu je administrativně velmi složitý, využíváme raději jiné zdroje
- d) svým tematickým zaměřením pro nás nejsou vhodné, využíváme raději jiné zdroje
- e) nemáme dost lidských kapacit na přípravu projektu
- f) nemáme dost lidských kapacit na realizaci projektu – finanční částky jsou příliš vysoké
- g) nemáme dostatečný finanční kapitál nutný k předfinancování projektu
- h) jiné, prosím vypište:

3. Co by Vašemu zařízení, dle Vašeho názoru, k čerpání těchto prostředků pomohlo?

- a) školení na téma psaní těchto konkrétních projektů
- b) přesnější informace krajského úřadu o možnostech čerpání fondu
- c) dostatečný finanční kapitál nutný k předfinancování projektu
- d) jiné, prosím vypište:.....

Přílohy:

Příloha č. 1:

Doporučené náležitosti spisové dokumentace sociálního kurátora

Spisová dokumentace sociálního kurátora a její vedení

Vedení spisu klienta je v kompetenci jednotlivých sociálních kurátorů po vzájemné dohodě s metodikem sociální prevence, **doporučeným obsahem** spisové dokumentace:

- spisové desky, na kterých je uvedeno jméno, datum narození a trvalý pobyt klienta s příslušnou spisovou značkou (pořadí /daný rok spolupráce),
- spisová košílka, na které jsou uvedeny základní informace o klientovi a která může obsahovat rodinnou a trestní anamnézu, body navržené spolupráce a vyhodnocení v závěru roku,
- spisové listy, na kterých se zaznamenávají jednání s klientem, písemný kontakt, jednání s rodinou, s institucí a záznam z šetření a dále údaje potřebné k posouzení hmotné nouze osob uvedených v § 2 odst. 6 z. č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů,
- evidence spisových dokladů (kopie korespondence, kterou sociální kurátor vede v jednotlivých případech, korespondence, kterou obdrží a další důležité doklady); všechny doklady jsou označeny pořadovým číslem.

V současné době je možné vést spisovou dokumentaci i v elektronické podobě.

Součástí spisové dokumentace je souhlasné vyjádření klienta s poskytnutím informací, vztahující se ke konkrétnímu úkonu a veškeré podklady o poskytnutí mimořádné okamžité pomoci z důvodu ohrožení osoby sociálním vyloučením včetně souhlasu se sdělováním údajů dle § 41 z. č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

Dále je součástí spisové dokumentace přírůstkový rejstřík. Jeho význam spočívá v rychlé a přehledné orientaci o celkovém počtu klientů v daném roce a o základních údajích o klientech. Doporučenou formou je vedení v elektronické podobě.

Dle § 12 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů, je klientovi umožněn přístup k informacím, které jsou o něm vedeny. Obsah informace se zpracovává v souladu s odst. 2 § 12 tohoto zákona.

Předávání spisu mezi úřady v případě změny trvalého pobytu

Předávání těchto spisů není nikde stanoveno. Jak listinnou tak elektronickou formu dokumentace sociální kurátor zabezpečí před zneužitím.

Spis je veden úřadem dle trvalého bydliště. Ostatní úřady vykonávají sociální práci s klientem a informují příslušný úřad o úkonech. V případě změny trvalého bydliště je spis postoupen obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, kam se klient přihlásil k trvalému pobytu.

Tak je zajištěna kontinuita sociální práce.

Příloha č. 2:

Ochrana osobních údajů

Poskytování informací, tedy předávání osobních údajů je ve smyslu ustanovení § 4 písm. e) zákona o ochraně osobních údajů **zpracováním**. Správce může zpracovávat osobní údaje pouze se souhlasem subjektu údajů ve smyslu ustanovení § 5 odst. 2 zákona o ochraně osobních údajů. Bez souhlasu je může zpracovávat, je-li naplněno některé z ustanovení § 5 odst. 2 písm. a) – g) zákona o ochraně osobních údajů.

Existuje dvojí možnost poskytování informací:

- 1) Bez souhlasu na základě ustanovení § 5 odst. 2 písm. a) zákona o ochraně osobních údajů, jestliže správce provádí zpracování nezbytné pro dodržení právní povinnosti správce. Zde půjde o povinnost poskytnout informace o subjektu údajů na základě povinnosti stanovené zvláštními zákony.
- 2) Se souhlasem subjektu údajů. Souhlasem subjektu údajů je podle § 4 písm. n) zákona o ochraně osobních údajů svobodný a vědomý projev vůle subjektu údajů, jehož obsahem je svolení subjektu údajů se zpracováním osobních údajů. Subjekt údajů musí být dle § 5 odst. 4 zákona o ochraně osobních údajů při udělení souhlasu informován o tom, pro jaký účel zpracování a k jakým osobním údajům je souhlas dáván, jakému správci a na jaké období. Souhlas subjektu údajů se zpracováním osobních údajů musí být správce schopen prokázat po celou dobu zpracování.

Zvláštní úpravou podle § 9 zákona o ochraně osobních údajů je stanoven výslovný souhlas se zpracováním citlivých údajů. Citlivým údajem je podle § 4 písm. b) zákona o ochraně osobních údajů osobní údaj vypovídající o národnostním, rasovém nebo etnickém původu, politických postojích, členství v odborových organizacích, náboženství a filozofickém přesvědčení, **odsouzení za trestný čin**, zdravotním stavu a sexuálním životě subjektu údajů a jakýkoliv biometrický nebo genetický údaj subjektu údajů.

Správce údajů je povinen zpracovávat osobní údaje pouze v souladu s účelem, k němuž byly shromážděny, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak (§ 5 odst. 1, písm. f) zákona 101/2000 Sb.). **Proto bez souhlasu subjektu nedoporučujeme tyto informace využívat například pro doplnění evidence o poplatnících – dlužnících místního poplatku za komunální odpad a pro potřeby dalších odborů, byť v rámci téhož úřadu**, je však vhodné osobu ve výkonu trestu upozornit např. na povinnosti uložené § 106 zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů týkající se ohlášení změn ve skutečnostech rozhodných pro trvání nároku na dávku, případně tyto

skutečnosti osvědčit (včetně poučení o možných následcích, pokud tak neučiní); umožňuje-li to místní vyhláška, požádat o osvobození od místního poplatku a podobně. **Poskytování kopií ze spisů klientů rovněž nedoporučujeme**, je třeba odkázat případné žadatele, aby se na klienta obrátili osobně.

V případě nejasností je možné konzultovat konkrétní problém s odborníky z Úřadu pro ochranu osobních údajů a vyžádat si jejich stanovisko. Úřad je povinen odpověď na dotaz poskytnout ve lhůtách stanovených zákonem. Dotazovat se lze také elektronicky na adrese info@uoou.cz. Právní předpisy zabývající se ochranou osobních údajů naleznete na webových stránkách ÚOOU ČR: www.uoou.cz.

Vzor souhlasného vyjádření

Souhlasné vyjádření k poskytnutí informací

Já souhlasím s tím, aby *jméno pracovníka z instituce* mohla poskytnout údaje týkající se mé osoby *úřadu (odboru)*, a to proto, aby *účel* (např. nevznikly mi neoprávněné dluhy).

Jméno a příjmení klienta:, datum narození

V místo, dne *datum*

Podpis klienta:

Příloha č. 3

Rámcový obsah programu individuálního motivačního postupu (k § 20 odst. 2 zákona č.111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů)

- a) popis skutečností, které mohou vést k sociálnímu vyloučení osoby, a odůvodnění poskytnutí pomoci v hmotné nouzi,
- b) určení rozsahu potřeby a způsobů pomoci k překonání hmotné nouze osoby tak, aby získala
 1. základní důstojné podmínky pro život (například nocleh, ubytování, stravu, popřípadě přiměřené ošacení a obuv odpovídající ročnímu období),
 2. zdroj příjmů,
 3. osobní doklady,
 4. doklady týkající se pracovněprávních a jiných obdobných vztahů, popřípadě samostatné výdělečné činnosti,
 5. přístup ke zdravotní péči,
 6. doklady o dosaženém vzdělání a další doklady prokazující znalosti a dovednosti (například certifikáty, osvědčení),
 7. základní sociální návyky a aby byl minimalizován vliv sociálně patologických jevů,
 8. možnost spolupráce s poskytovateli sociálních služeb, zejména v oblasti sociálního poradenství a služeb sociální prevence (například azylovými domy, domy na půl cesty, službami následné péče, terénními programy), popřípadě též s odborným zdravotnickým zařízením nebo se střediskem Probační a mediační služby,
- c) rozsah spolupráce osoby v hmotné nouzi se zaměstnancem příslušného orgánu pomoci v hmotné nouzi,
- d) časový rozpis pro plnění jednotlivých úkolů tohoto programu a termíny pro kontrolu jeho plnění.

Příloha č. 4:

Statistický výkaz v 26-01

Ministerstvo práce a sociálních věcí
Schváleno ČSÚ pro MPSV

V (MPSV) 26-01

ČV 173/07 ze dne 23. 10. 2006
v rámci Programu statistických zjišťování na rok 2007.

IČO

Kraj:

Obec s rozšířenou působností:

Ochrana důvěrnosti údajů je zaručena zákonem
č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě,
ve znění pozdějších předpisů.
Údaje se zjišťují pro potřebu MPSV.
Za ochranu důvěrnosti údajů odpovídá MPSV.

ROČNÍ VÝKAZ
o sociální práci s příslušníky marginálních skupin
za rok 2007

I. A. Počet evidovaných občanů

	Číslo řádku	Celkem	z toho		
			počet občanů, jimž byla poskytnuta jednorázová pomoc	počet klientů, jimž byla poskytována pomoc	počet klientů ve vězení, s nimiž se knotimálně pracuje
a	b	1	2	3	4
Počet evidovaných občanů	21				

B. Počet občanů propuštěných z vězení

	Číslo řádku	Celkem	z toho		
			počet klientů, jimž byla poskytnuta jednorázová pomoc	počet klientů, jimž byla poskytována pomoc	počet klientů ve vězení, s nimiž se pracovalo již v průběhu VTOS
a	b	1	2	3	4
Počet občanů propuštěných z vězení	22				

C. Počet občanů propuštěných ze školských zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy

	Číslo řádku	Celkem	z toho počet klientů, jimž byla poskytována pomoc
a	b	1	2
Počet občanů propuštěných ze školských zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy	23		

II. Hmotná pomoc příslušníkům marginálních skupin

Druh dávky	Číslo řádku	Počet poskytovaných dávek	Výdaje na dávky v Kč
a	b	1	2
Jednorázový peněžitý příspěvek	24		
Věcná dávka	25		
Bezüročná půjčka	26		

Poznámky:

Popis chyby

ok

Řádek 21: Součet sloupců 2, 3, 4 musí být menší nebo roven sloupci 1.

ok

Řádek 22: Součet sloupců 2, 3 a 4 musí být menší nebo roven sloupci 1.

ok

Řádek 22: Sloupec 1 by měl být menší nebo roven řádku 21 sloupec 1.

ok

Řádek 23: Sloupec 2 musí být menší nebo roven sloupci 1.

ok

Řádek 24 Sloupec 2: Hodnota jedné dávky nesmí přesáhnout 1.000 Kč (viz. § 54 vyhl. MPSV č. 182/1991 Sb.)

ok

Řádek 25 Sloupec 2: Hodnota jedné dávky nesmí přesáhnout 1.000 Kč (viz. § 54 vyhl. MPSV č. 182/1991 Sb.)

ok

Řádek 26 Sloupec 2: Hodnota jedné půjčky nesmí přesáhnout 20.000 Kč (viz. § 58 vyhl. MPSV č. 182/1991 Sb.)

ok

Řádek 24. Pokud je hodnota ve sloupci 1, měla by být hodnota i ve sloupci 2 (prosíme o doplnění)

ok

Řádek 25. Pokud je hodnota ve sloupci 1, měla by být hodnota i ve sloupci 2 (prosíme o doplnění)

ok

Řádek 26. Pokud je hodnota ve sloupci 1, měla by být hodnota i ve sloupci 2 (prosíme o doplnění)

78

79

Příloha č. 5:

Etický kodex sociálních pracovníků České republiky

1. Etické zásady

1. 1. Sociální práce je založena na hodnotách demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti. Sociální pracovníci proto dbají na dodržování lidských práv u skupin a jednotlivců tak, jak jsou vyjádřeny **v dokumentech relevantních pro praxi** sociálního pracovníka, a to především ve Všeobecné deklaraci lidských práv, Chartě lidských práv Spojených národů a v Úmluvě o právech dítěte a **dalších mezinárodních deklaracích a úmluvách**. Dále se řídí Ústavou, Listinou základních práv a svobod a dalšími zákony tohoto státu, které se od těchto dokumentů odvíjejí.

1. 2. Sociální pracovník respektuje jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, věk, **pohlaví, rodinný stav**, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti.

1. 3. Sociální pracovník respektuje právo každého jedince na seberealizaci v takové míře, aby současně nedocházelo k omezení stejného práva druhých osob.

1. 4. Sociální pracovník pomáhá jednotlivcům, skupinám, komunitám a sdružení občanů svými znalostmi, dovednostmi a zkušenostmi při jejich rozvoji a při řešení konfliktů jednotlivců se společností a jejich následků.

1. 5. Sociální pracovník **dává přednost** profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy. Služby poskytuje na nejvyšší odborné úrovni.

2. Pravidla etického chování sociálního pracovníka

2. 1. Ve vztahu ke klientovi

2. 1. 1. Sociální pracovník **podporuje své klienty k vědomí** vlastní odpovědnosti.

2. 1. 2. Sociální pracovník jedná tak, aby chránil důstojnost a lidská práva svých klientů.

2. 1. 3. Sociální pracovník pomáhá se stejným úsilím a bez jakékoliv formy diskriminace všem klientům. **Sociální pracovník jedná s každým člověkem jako s celostní bytostí. Zajímá se o celého člověka v rámci rodiny, komunity a společenského a přirozeného prostředí a usiluje o rozpoznání všech aspektů života člověka. Sociální pracovník se zaměřuje na silné stránky jednotlivců, skupin a komunit, a tak podporuje jejich zmocnění.**

2. 1. 4. Chrání klientovo právo na soukromí a důvěrnost jeho sdělení. Data a informace požaduje s ohledem na potřebnost při zajištění služeb, které mají být klientovi poskytnuty a informuje ho o jejich potřebnosti a použití. Žádnou

informaci o klientovi neposkytne bez jeho souhlasu. Výjimkou jsou osoby, které nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (zejména nezletilé děti) nebo tehdy, kdy jsou ohroženy další osoby. **V případech, kde je to v souladu s platnými právními předpisy**, umožňuje účastníkům řízení nahlížet do spisů, které se řízení týkají.

2. 1. 5. Sociální pracovník **podporuje klienty při využívání všech služeb a dávek** sociálního zabezpečení, na které mají nárok, a to nejen od instituce, ve které jsou zaměstnání, ale i ostatních příslušných zdrojů. Poučí klienty o povinnostech, které vyplývají z takto poskytnutých služeb a dávek. Podporuje klienta při řešení problémů týkajících se dalších sfér jeho života.

2. 1. 6. Sociální pracovník **podporuje klienty při hledání možností jejich zapojení do procesu řešení jejich problémů**.

2.1.7. Sociální pracovník je si vědom svých odborných a profesních omezení. Pokud s klientem nemůže sám pracovat, předá mu informace o dalších formách pomoci. Sociální pracovník jedná s osobami, které používají jejich služby (klienty) s účastí, empatií a péčí.

2. 2. Ve vztahu ke svému zaměstnavateli

2. 2. 1. Sociální pracovník odpovědně plní své povinnosti vyplývající ze závazku ke svému zaměstnavateli.

2. 2. 2. V zaměstnavatelské organizaci spolupůsobí při vytváření takových podmínek, které umožní sociálním pracovníkům v ní zaměstnaným přijmout a uplatňovat závazky vyplývající z tohoto kodexu.

2. 2. 3. Snaží se ovlivňovat sociální politiku, pracovní postupy a jejich praktické uplatňování ve své zaměstnavatelské organizaci s ohledem na co nejvyšší úroveň služeb poskytovaných klientům.

2. 3. Ve vztahu ke kolegům

2. 3. 1. Sociální pracovník respektuje znalosti a zkušenosti svých kolegů a ostatních odborných pracovníků. Vyhledává a rozšiřuje spolupráci s nimi a tím zvyšuje kvalitu poskytovaných sociálních služeb.

2. 3. 2. Respektuje rozdíly v názorech a praktické činnosti kolegů a ostatních odborných a dobrovolných pracovníků. Kritické připomínky k nim vyjadřuje na vhodném místě vhodným způsobem.

2.3.3. Sociální pracovník iniciuje a zapojuje se do diskusí týkajících se etiky se svými kolegy a zaměstnavateli a je zodpovědný za to, že jeho rozhodnutí budou eticky podložena.

2. 4. Ve vztahu ke svému povolání a odbornosti

2. 4. 1. Sociální pracovník dbá na udržení a zvyšování prestiže svého povolání.

2. 4. 2. Neustále se snaží o udržení a zvýšení odborné úrovně sociální práce a uplatňování nových přístupů a metod.

2. 4. 3. Působí na to, aby odbornou sociální práci prováděl vždy kvalifikovaný pracovník s odpovídajícím vzděláním.

2. 4. 4. Je zodpovědný za své soustavné celoživotní vzdělávání a výcvik, což je základ pro udržení stanovené úrovně odborné práce a schopnosti řešit etické problémy.

2. 4. 5. Pro svůj odborný růst využívá znalosti a dovednosti svých kolegů a jiných odborníků, naopak své znalosti a dovednosti rozšiřuje v celé oblasti sociální práce.

2.4.6. Sociální pracovník spolupracuje se školami sociální práce, aby podpořil studenty sociální práce při získávání kvalitního praktického výcviku a aktuální praktické znalosti.

2. 5. Ve vztahu ke společnosti

2. 5. 1. Sociální pracovník má právo i povinnost upozorňovat širokou veřejnost a příslušné orgány na případy porušování zákonů a oprávněných zájmů občanů.

2. 5. 2. Zasazuje se o zlepšení sociálních podmínek a zvyšování sociální spravedlnosti tím, že podněcuje změny v zákonech, v politice státu i v politice mezinárodní.

2. 5. 3. Upozorňuje na možnost spravedlivějšího rozdělení společenských zdrojů a potřebu zajistit přístup k těmto zdrojům těm, kteří to potřebují.

2. 5. 4. Působí na rozšíření možností a příležitostí ke zlepšení kvality života pro všechny osoby, a to se zvláštním zřetelem ke znevýhodněným a postiženým jedincům a skupinám.

2. 5. 5. Sociální pracovník působí na zlepšení podmínek, které zvyšují vážnost a úctu ke kulturám, které vytvořilo lidstvo.

2. 5. 6. Sociální pracovník požaduje uznání toho, že je zodpovědný za své jednání vůči osobám, se kterými pracuje, vůči kolegům, zaměstnavatelům, profesní organizaci vzhledem k zákonným ustanovením, a že tyto odpovědnosti mohou být ve vzájemném konfliktu.

Etické problémové okruhy

Tyto problémové okruhy by měly být rozpracovány v rozšířeném kodexu, který by byl zaměřen na specifika sociální práce v různých oblastech. Sociální práce s jednotlivcem, rodinami, skupinami, komunitami a organizacemi vytváří pro sociálního pracovníka situace, ve kterých musí nejen eticky hodnotit, vybírat možnosti, ale i eticky rozhodovat. Sociální pracovník eticky uvažuje při sociálním šetření, sběru informací, jednáních a při své profesionální činnosti o použití metod sociální práce, o sociálně technických opatřeních a administrativně správních postupech z hlediska účelu, účinnosti a důsledků na klientův život.

A. Základní etické problémy jsou:

- kdy vstupovat či zasahovat do života občana a jeho rodiny, skupiny či obce (např. z hlediska prevence či sociální terapie společensky nežádoucí situace),
- kterým sociálním případům dát přednost a věnovat čas na dlouhodobé sociálně výchovné působení,
- kolik pomoci a péče poskytnout, aby stimulovaly klienta ke změně postojů a k odpovědnému jednání a nevedly k jejich zneužití,
- kdy přestat se sociální terapií a poskytováním služeb a dávek sociální pomoci.

B. Další problémové okruhy,

které se občas vyskytují a vyžadují etické hodnocení a rozhodování vyplývají z následujících situací, kdy loajalita sociálního pracovníka s klientem se dostane do střetu zájmů:

- při konfliktu zájmu samotného sociálního pracovníka se zájmem klienta,
- při konfliktu klienta a jiného občana,
- při konfliktu mezi institucí či organizací a skupinou klientů,
- při konfliktu zájmu klientů a ostatní společností,
- při konfliktu mezi zaměstnavatelem a jeho sociálními pracovníky.

C. Sociální pracovník má ve své náplni roli pracovníka,

který klientům pomáhá a současně má klienty kontrolovat. Vztahy mezi těmito protichůdnými aspekty sociální práce vyžadují, aby si sociální pracovníci vyjasnili etické důsledky kontrolní role a do jaké míry je tato role přijatelná z hlediska základních hodnot sociální práce.

Postupy při řešení etických problémů

1. Závažné etické problémy budou probírány a řešeny ve skupinách pracovníků v rámci Společnosti sociálních pracovníků ČR (dále jen Společnost). Sociální pracovník má mít možnost diskutovat, zvažovat a analyzovat tyto problémy ve spolupráci s kolegy a dalšími odborníky, event. i za účasti stran, kterých se týkají.
2. Společnost může doplnit a přizpůsobit etické zásady pro ty oblasti terénní sociální práce, kde jsou etické problémy komplikované a závažné.
3. Na základě tohoto kodexu je úkolem Společnosti pomáhat jednotlivým sociálním pracovníkům analyzovat a pomáhat řešit jednotlivé problémy.

Etický kodex byl schválen plénem Společnosti sociálních pracovníků 19. 5. 2006 a nabývá účinnosti od 20. 5. 2006

Literatura:

ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. *Úvod do penologie*. Praha: Sociálně-právní institut, 1997.

EDGAR, B., MEERT, H., DOHERTY, J. *Developing an Operational Definition of Homelessness*. Brussels: European Federation of National Organisations Working with the Homeless, November 2004. ISBN 9075529309.

HARTL, P. *Komunita občanská a komunita terapeutická*. Praha: SLON, 1997. ISBN 80-85850-45-1.

Informace o kontinuální sociální práci s pachateli trestné činnosti. Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, č. j. 21-9196/95.N

JOHNSON, L. C. *Social Work Practice*. Boston: Allyn and Bacon, 1992. ISBN 0-205-13140-9.

KIRST-ASHMAN, K. K.; HULL, G. F. *Generalist practice with organizations and communities*. Chicago: Nelson-Hall Publisher, 1997.

Komunitní plánování-věc veřejná. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2002.

SCHURINGA, L. *Komunitní práce a inkluze Romů*. Ostrava: Radovan Goj, 2007.

TOMEŠ, I. Makrometody. In: Matoušek, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory

Na tvorbě metodické příručky spolupracovali:

Alice Gojová, Petra Hortvíková, Klára Janoušková, Lenka Kujevská,
Jan Matoušek, Dana Nedělníková, Pavel Pěnkava, Radim Kvasnička,
Ivana Nesětová, Petr Pala, Ivana Štědrá, Zuzana Vajďáková,
Ivana Matoušková, Kateřina Pavlisková, Milan Franta

Jazyková korektura: Mgr. Věra Nováková

Grafická úprava, sazba a tisk: PITSTOPMEDIA

Fotografie na titulní straně: Pavel Pěnkava

Náklad 1000 výtisků

ISBN 978-80-7368-329-0

Ostrava 2007